

RUSKA VOJSKA U ČEČENIJI - STUDIJA O BOJNOM MORALU

Pjer Šimunović

UDK: 355.01(470.66)
159.9:355(470.66)

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 12.III.1999.
Prihvaćeno: 15.IV.1999.

Sažetak

Ova studija analizira odlučujuće vidove morala ruske vojske tijekom rata u Čečeniji; traga za glavnim čimbenicima koji su odredili stanje morala, za njihovim pokazateljima, interakcijama i posljedicama po bojnu učinkovitost, način vođenja, tijek i ishod rata. Dok će pokušati rasvijetliti konstitutivne elemente morala i njegovu važnost u ovome specifičnome slučaju, studija će također nastojati razmotriti ovaj slučaj u široj perspektivi bojnog morala u ratu općenito. Prvi će zadatak biti određivanje biti morala te izgradnja primjenjivog analitičkog okvira u kome će se pitanja morala u ratu moći djelotvorno obraditi. Studija će pokazati kako je cijeli niz čimbenika utjecao na slom morala ruske vojske tijekom njenoga teškoga iskušenja u Čečeniji, morala koji je i prije Čečenije već bio duboko potresen.

Ključne riječi: Čečenija, rat, Rusija, vojska, vojnici, moral, bitka.

Pjer Šimunović magistrirao je na Odjelu za ratne studije King's Collegea u Londonu, specijaliziravši pitanja post-komunističke nacionalne sigurnosti te trgovine oružjem. Analitičar je u MVP-u RH, prethodno je bio novinar BBC World Servicea te *Večernjeg lista*. Nedavne publikacije: "Russia chases fewer clients as former satellites look West", *Jane's Intelligence Review*, 10/5, svibanj 1998., str. 12-17; "Controversy just fans the flames of Russia's arms export drive", *JIR*, 10/8, kolovoz 1998., str. 5-9; "A Framework for Success - Contextual Factors in the UNTAES Operation in Eastern Slavonia", *International Peacekeeping*, 6/1, proljeće 1999.

Ovo je autorov hrvatski prijevod i adaptacija studije izvorno tiskane u *The Journal of Slavic Military Studies*, 11/1, ožujak 1998., str. 63-95. Studija je proširena verzija autorove magistarske radnje. Objavljeno u *Polemosu* uz dopuštenje izdavača Frank Cass Publishers, 900 Eastern Avenue, Ilford, IG2 7HH, Essex, England. Copyright Frank Cass, 1998.

Čečeni imaju moral i duh... Mi znamo zašto se borimo i zašto ginemo. Rusi se samo žele vratiti kući svojoj majci ili voljenoj djevojci. Njima ovaj rat nije potreban.

Vaha Arsanov, jedan od čečenskih ratnih zapovjednika, sada pot-predsjednik Čečenske Republike Ičerije (*The Washington Post*, 25.8.1996.).

... Ti slabici koji stoje na nadzornim točkama, puni buha i u dronjicma... oni ne mogu predstavljati Ministarstvo unutarnjih poslova, oni ne mogu predstavljati Ministarstvo obrane. Vrijeme je da budu donijete neke odluke koje će pomoći povlačenju snaga. Zbog čisto humanitarnih razloga. Jednostavno je patetično da naše momke ondje držimo kao topovsko meso... Neću ovdje ulaziti u pojedinosti, one se tiču nekih glupih stvari koje su ondje počinili ravnodušni, iznureni ljudi. Očit je posvemašnji nedostatak bilo kakvog upravljanja, posvemašnji nedostatak koordinacije te vrlo nizak moral.

General-potpukovnik Aleksander Ljebed, u ono vrijeme tajnik ruskog Vijeća sigurnosti, sada guverner sibirске pokrajine Krasnojarsk (Ostankino Radio Majak, 13:40 GMT, 12.8.1996., BBCMO).

Ruska vojska i nizak moral postali su neraskidivo povezani u kontekstu rata u Čečeniji. Izgovaraju se u istome dahu. O mnoštvu pokazatelja bijednoga stanja morala ruske vojske, ma što u pojedinom slučaju termin "moral" značio, svjedočili su mnogi izvori. Zbog cijeloga niza političkih, društveno-ekonomskih i vojnih razloga, moral vojske bio je nizak još prije 11. prosinca 1994. kada je kampanja započela. Sukob će ga gurati sve niže i niže.

19. prosinca 1994., nakon što je posjetila Čečeniju, poslanica Dume Ella Pamfilova ustvrdila je kako su "vojnici demoralizirani", te da su mnogi od njih "na rubu živčanoga sloma" (RIA, 16:17 GMT, 19.12.1994., SWB, SU/2184 B/6, 21.12.1994.). U siječnju 1995., Toby Gati, pomoćnik američkoga državnog tajnika zadužen za obavještajni rad i istraživanje, izvijestio je kako je ruska vojska pretrpjela "razoran udarac" u Čečeniji (Starr, *JDW*, 21.1.1995.: 5). Takva je ocjena sigurno bila bliža stvarnosti od one koju je dao general-bojnik Aleksander Mihajlov, načelnik Centra za odnose s javnošću ruske Federalne protuobavještajne službe, koji je tvrdio kako je u ruskih postrojbi "moral prilično visok, kada se uzme u obzir protiv kakvog se to neprijatelja oni bore" (Radio Russia, 19:00 GMT, 11.1.1995., SWB, SU/2200 B/10, 13.1.1995.). Takva službena tvrdnja došla je u vrijeme kada je napad na Grozni doveo do "teških ruskih gubitaka, te posvemašnjeg sloma morala", kako je pisao Pavel Felgenhauer, *Segodnjin* urednik za pitanja obrane; on će također svjedočiti kako su "mnogi časnici u Čečeniji" sredinom siječnja 1995. priznali da je početkom toga mjeseca "ruska vojska bila na rubu toga da prestane slušati besmislene zapovijedi svojih zapovjednika i vlade" (Felgenhauer, "The Chechen Campaign", 1995.).

Poslije, kada je rat već trajao više od godinu dana, skupina ruskih vojnih sociologa, nakon što je provela istraživanje u Čečeniji, zaključit će kako "moral i psihološka

stabilnost vojnika zabrinjavajuće padaju“ (ITAR-TASS, 14:28 GMT, 1.2.1996., SWB, SU/2526 B/4, 3.2.1996.). Moral je ostao nizak sve do samoga kraja rata, koji je završio u kolovozu 1996. sporazumom o prekidu vatre i Hasavjurtskim mirovnim sporazumima, te, konačno, povlačenjem posljednjih ruskih postrojbi u siječnju 1997. i sporazumom Jeljcin-Maškadov u svibnju 1997. Rat je bacio dugačku sjenku na dušu vojske. Kako je poslije istakao general-potpukovnik Genadij Trošev iz 58. armije, stacionirane na čečenskoj granici, uključujući “čečenski sindrom” među negativne čimbenike koji pogađaju njegovu armiju: “Čečenski je rat ostavio duboki trag na časnicima i vojnicima ove armije” (ITAR-TASS, 13:53 GMT, 21.6.1997., BBCMO).

Gotovo svaki analitičar koji se bavio ratom u Čečeniji navodi “nizak” ili “loš” moral kao jedan od najvećih problema s kojim su se bile suočile ruske oružane snage.¹ Niski moral nekad se shvaća kao uzrok, nekad kao posljedica slabe bojne učinkovitosti, načina vođenja rata, njegovoga tijeka i ishoda. Prečesto se ta veza tek površno dotiče, dok zavrjeđuje fokusiranije i sustavnije istraživanje, a to je ono što će ova studija pokušati pružiti.

Ovaj će esej prvo zacrtati prirodu morala u ratu općenito, prije nego što njegove odrednice budu okupljene u primjenjiv analitički okvir. Rukovodeći se logikom koja vjeruje u postojanje nekih univerzalnih vrijednosti što ravnaju moralom u ratu, autor je pokušao studiju smjestiti u širi kontekst motivacija i ponašanja vojnika u boju. Ova studija, temeljena prvenstveno na otvorenim ruskim izvorima, nastoji izlučiti tipične, odlučujuće crte morala ruskih vojnika i časnika poslanih u Čečeniju. Takav pristup ne želi sugerirati postojanje neke vrste uniformnosti morala u svakom pogledu - u mnoštvu svojih pojava oblika, moral je oscilirajuća vrijednost, ovisna o nizu individualnih i skupnih karakteristika, izravnih i posrednih okolnosti. Ono pak za čim ova studija teži, jest da se izdigne iznad razine incidentalnoga i prolaznoga, te da pronikne u presudne vidove morala u onim dijelovima u kojima su, u ovome slučaju, bili ključni za vođenje rata.

Studija također proučava utjecaj ovoga rata na moral vojske u cjelini. Unatoč činjenici da su snage određene za Čečeniju predstavljale “samo djelić ruske vojske” (s maksimumom od nekih 40-60.000 vojnika angažiranih u prostoru operacija), naslijeđe ovoga rata, u koji su bivale bacane postrojbe “iz gotovo svake vojne oblasti u zemlji, od Vladivostoka do Kalinjingrada”, preneseno je i preko izravnih iskustava onih koji su se vratili iz Čečenije, te je ušlo u zajedničko naslijeđe svih njihovih drugova po oružju (Felgenhauer, *War Report*, lipanj 1995.:32). Ponad toga, snažan općeniti traumatski učinak rata umnožen je činjenicom što je rat vođen tijekom osobito osjetljivih, tranzicijskih vremena, kada su se ruska država, društvo i vojska nalazili u dubokom previranju. Rat je brutalno suočio sve one nanovo rođene nade sa svojom mračnom stvarnošću. Bilo bi, međutim, pretjerano kazati kako se u Čečeniji “nije odlučivala sudbina samo Čečenije, nego se u Groznome odlučivala i sudbina cijele

¹ Vidi, na primjer, Andrei Raevsky, “Russian Military Performance in Chechnya: An Initial Evaluation”, *JSMS*, 8/4, prosinac 1995.: 682; Magomet Galaev, *The Chechen Crisis: Background and Future Implications*, separat P17, Camberley: RMA Sandhurst, CSRC, lipanj 1995.: 11; Mark Galeotti, “Decline and Fall - What Went Wrong in Chechnya?”, *JIR*, 7/3, ožujak 1995.: 98.

Rusije"² - Čečenija ne može biti zanemarena, no treba je imati u pravoj perspektivi, jer se ipak radilo o razmjerno "malom ratu", no svejedno ratu koji je postao jedna od glavnih točaka nacionalne rasprave u Rusiji.

Također, ne bi trebalo doći u iskušenje te primjer onoga što je ruska vojska pokazala u Čečeniji uzeti kao obrazac koji bi jednostavno bio ponovljen u bilo kojim drugim okolnostima s kojima bi se susrela današnja ruska vojska - treba imati na umu da se niz čimbenika specifičnih za ovaj slučaj - čije će odrednice, odlučujuće po moral, obraditi ovaj esej - ovdje okupio da dovede do negativnog ishoda. Kao što je general -potpukovnik Aleksander Ljebed, u ono vrijeme zapovjednik 14. armije iz Dnjestrovske regije, istakao, tijekom bitke za Grozni: "Nema potrebe izvlačiti ishitrene zaključke iz toga što vojska, kojoj nije bio zadan jasno određen zadatak, ne može zauzeti jedan grad...", na kraju krajeva, Rusi "u svojim žilama nose krv Suvorova i Žukova, koji su znali ponešto o pobjeđivanju" (TV-mreža Rusija, 20:00 GMT, 24.1.1995., SWB, SU/2211 B/6, 26.1.1995.). U Čečeniji, toj "bakanaliji krvoprolića",³ na desetke tisuća boraca i neboraca izgubilo je živote:⁴ među njima, 2.941 časnika i vojnika ruske vojske,⁵ 991 pripadnik Unutarnje vojske i 289 policajaca,⁶ te nekih 4.000 čečenskih bojovnika kako su njihovi čelnici ocijenili, zacijelo umanjujući svoje gubitke (*Foreign Report*, 5.12.1996.:4). Sudbina nekih 1.200 pripadnika ruskih oružanih snaga, te 1.500 civila, ostala je nepoznata (Interfax, 12:59 GMT, 17.6.1997., SWB, SU/2948 B/3, 18.6.1997.) Na stotine tisuća civila postali su izbjeglice. Troškovi vojnih operacija i ratne štete procjenjuju se na devet milijardi dolara. (*Moskovski komsomolec*, 10.4.1996., BBCMO).

MORAL U RATU

Razmišljanja o moralu u ratu konvergiraju u istoj točki kada uviđaju njegovu odlučujuću važnost, što vodi ka zaključku da je moral zacijelo nešto više od "umnoživača sile" - pojam "moral" mogao bi čak stajati kao "sila" sama. Carl von Clausewitz usporedio je "čimbenike morala", a oni su se za njega temeljno sastojali u "vještini zapovjednika, iskustvu i hrabrosti postrojbi te njihovom domoljubnom duhu" (Clausewitz, 1993.:218, kurziv u izvorniku) - nije se, dakle, radilo o nekom etičkom poimanju pojma morala - sa "skupocjenim metalom, pravim oružjem, pomno zaoštrenim sječivom", dok su

² Riječi Sergeja Kovaljeva, u ono vrijeme ruskog povjerenika za ljudska prava (ITAR-TASS, 17:18 GMT, 4.1.1995., SWB, SU/2194 B/7, 6.1.1995.)

³ Riječi general-potpukovnika Aleksandera Ljebeda (TV-mreža Rusija, 07:00 GMT, 23.8.1996., BBCMO).

⁴ Općenito se procjenjuje da je nekih 50.000 ljudi, najvećim dijelom civila, ubijeno u ratu. Ljebed govori o broju od 80.000, s time da mrtvih civila nije bilo "manje od 80 posto" (Ruska javna TV, 15:12 GMT, 2.9.1996., BBCMO).

⁵ Prema službenom spisku koga je objavila *Krasnaja Zvezda*, 12.10.1996. (TV-mreža Rusija, "Vijesti", 16:00 GMT, 12.10.1996., BBCMO).

⁶ Prema ministru unutarnjih poslova, general-pukovniku Anatoliju Kulikovu (Moskovski eho radio, 16:00 GMT, 6.1.1997., BBCMO).

njemu "fizički čimbenici" mogli djelovati kao tek "nešto više od drvenoga balčaka" (ibid., 217). "Na kraju krajeva", za Ardanta du Picqa, "uspjeh u bici je stvar morala", dok je "ljudsko srce na vrhuncu bitke temeljni čimbenik" (Du Picq, 1921.:109). John Baynes je isticao kako je "održanje morala u vojnim krugovima shvaćeno kao najvažniji pojedinačni čimbenik u ratu..." (Baynes, 1967.:92.)

Važnost morala, koji će biti u tolikim razmjerima zanemaren u Čečeniji, itekako je prepoznatljiv u sovjetskoj/ruskoj vojnoj tradiciji. Moral je bio jedan od pet Staljinovih "stalno djelujućih čimbenika" njegovih načela rata (Garthoff, 1954.:34 i 230). Moral je morao proizlaziti iz jedinstvenog ideološko-domoljubnog vjerovanja da je rat - bilo koji rat koga vodi Sovjetski Savez - "pravičan" rat (ibid., 231-232 i 441.). Međutim, "sovjetsko" domoljublje, službeno temeljeno na "dubokoj uvjerenosti u pravičnost ideja marksizma-lenjinizma" (Grechko, 1978.:169 i 161-162), u stvari je bilo, kao tijekom Velikoga domovinskoga rata 1941.-1945., uvelike nadopunjeno, ako već ne i zamijenjeno, istinskom, moćnom ljubavlju za majčicu-zemlju, a zbog čega je službeni naglasak na komunističkoj motivaciji zvučao isprazno (Garthoff, 1954.:232, i Overy, 1995.:282-283, 291-292).

Pomnije čitanje sovjetske literature otkriva pak kako ona, ponad jednog ideološkog sloja, nije imala poteškoća da prepozna "tradicionalne", univerzalne vrijednosti morala. Prema riječima maršala Andreja Grečka:

Moralni čimbenik sastoji se od duhovnih kvaliteta naroda, njegovoga shvaćanja ciljeva i poslanja zbog kojih djeluje i vodi rat, te njegove spremnosti da se žrtvuje da bi te ciljeve ostvario. Primijenjen na oružane snage, moralni čimbenik pokazuje duhovno stanje njenih pripadnika te njihovu odlučnost da vode bojne operacije i izdrže sva iskušenja, svu muku i oskudicu da bi izvojevali pobjedu nad neprijateljem (Grechko, 1978.:157).

Vojna doktrina Ruske Federacije iz 1993. godine zacrtala je čimbenike koji slijedom svoje važnosti (prijetnje nacionalnoj sigurnosti i odgovori na njih) implicitno uvjetuju moral, no ona je također specifično istakla kako "moralno-psihološka spremnost na obrambene zadatke treba biti usađena u sve građane" (Dick, 26.11.1993.:7).

Zajednička bit raznim razmišljanjima o moralu u ratu prepoznaje se u shvaćanju da je moral proizvod stalno prisutne interakcije između pojedinca, njegove skupine i njihove zajedničke misije. Na tim univerzalnim osnovama Frederick Manning moral određuje kao "oduševljenje i ustrajnost s kojima pripadnik neke skupine sudjeluje u zadanom djelovanju skupine" (Manning, 1991.:455). Iskovan u takvoj interakciji, moral postaje "razmišljanje vojske", kako je napisao S. L. A. Marshall: "On je kompleksna cjelina misli neke vojske: onoga što ona osjeća spram tla i ljudi iz kojih niče" (Marshall, 1951.:158). Kada se moral promatra kao rezultat interakcije između pojedinca, njegove skupine i njihove zajedničke misije, tada njegove glavne odrednice - sile koje upravljaju odnosom između tih elemenata - postaju osobito vidljive. Manningov sažetak čimbenika koji određuju moral može poslužiti kao polazna točka.

Odrednice morala podijeljene su u dvije skupine: individualne i grupne čimbenike (Manning, 1991.:459-465). Individualni čimbenici sastoje se od psiholoških i bioloških potreba (ibid., 459). Psihološke potrebe traže da svaki vojnik ima "cilj, ulogu i razlog za samopouzdanje" (ibid., 460, kurziv u izvorniku). "Cilj" obuhvaća "veliku stvar"

zbog koje se vrijedi boriti, kao i neke neposrednije, operativne ciljeve. Posjedovanje "uloge" podrazumijeva da se vojnik osjeća kao netko u koga su "položeni vjera i povjerenje drugih" (Marshall, 1951.:161). Kako je taj čimbenik odveć isprepleten s drugim glavnim čimbenicima (na prvome mjestu s ciljevima rata), on se ne čini praktičnim izborom za odvojenu analizu - stoga će problemi koji proizlaze iz potrebe posjedovanja "uloge" ovdje biti analizirani kao sastavni dijelovi drugih čimbenika. "Razlog za samopouzdanje", izvor osjećaja da postoji izgled za uspjeh, ponad svega ostaloga posebice proizlazi iz kakvoće vojne obuke i opreme. Biološki čimbenici obuhvaćaju sve što se tiče elementarnih tjelesnih potreba vojnika.

Grupni čimbenici su kohezija male postrojbe i *esprit de corps*, duh zajedništva koji prožima širu organizaciju (Manning, 1991.:456-458 i 461-465). Prvi čimbenik podrazumijeva vodoravnu koheziju nižih formacijskih postrojbi - integraciju vojnika u njihovu "primarnu skupinu u kojoj se ljudi poznaju licem u lice" (ibid., 461), temeljno desetinu, do voda i satnije; drugi se čimbenik odnosi na okomitu artikulaciju vojnika i njihovih primarnih postrojbi u "širu vojnu organizaciju te tako i u šire društvo" (ibid., 457). Ti su elementi nadopunjeni dodatnima dvama bliskima no zasebnima "organizacijskim čimbenicima bojnog okruženja" (Kellett, 1984.:95): disciplinom i vodstvom (ibid., 133-163). Disciplina je "združena poslušnost vojne postrojbe, spremnost da se odgovara na zapovijedi i poštuje vojna pravila" (Shafritz, Shafritz i Robertson, 1989.:144). Vodstvo treba osigurati sve to, i puno više, oslanjajući se na svoje središnje karakteristike koje su "odlučnost i uvjerljivost" (Kellett, 1984.:326), dok treba pružiti i primjer i osjećaj zaštićenosti.

Svi ovi čimbenici utječu jedan na drugoga, neprestano i vrlo dinamično. Svaki od njih mora unekoliko biti zadovoljen, kako bi vojska (ili, štoviše, bilo koja druga organizacija) uopće funkcionirala. No, koliko točno svaki od njih treba biti zadovoljen, to zavisi od okolnosti, kulturološkog i društvenog okruženja. Snaga jednoga čimbenika može nadomjestiti slabosti drugih čimbenika, ali slabost jednoga čimbenika isto tako može nagristi snage drugih.

ISKUŠENJE U BICI

Ova će analiza obraditi niz čimbenika istaknutih u prethodnom poglavlju. Ti su čimbenici: "velika stvar" zbog koje se rat vodi, njegovi operativni ciljevi, oprema i obuka vojnika, njihove tjelesne potrebe, kohezija malih postrojbi, *esprit de corps*, disciplina i vodstvo. Svaki će čimbenik prvo biti stavljen u širu perspektivu morala u ratu, prije nego što će njegovi sastavni dijelovi, pokazatelji i učinci biti proučeni u ovome slučaju.

I. Na svome apstraktnome kraju, pojam "cilja" odnosi se na ideologiju, vjerski zanos ili domoljublje, na percepciju da postoji "**velika stvar**" za koju se vrijedi boriti. Taj cilj može biti daleko od vojnikova uma u žaru bitke, no nešto mora biti prisutno barem u "pozadini" da ga uopće dovede do bojišnice, da dade dublje, moralno opravdanje njegove misije, a što je neophodno budući da se njegova misija, konačno, sastoji od ubijanja drugih - a što je nešto prema čemu, kako je Marshall istakao:

Prosječan i normalno zdrav pojedinac - čovjek koji može izdržati duševni i tjelesni stres boja - još uvijek posjeduje toliki unutarnji i obično nesvjesni otpor... da svojom vlastitom voljom neće oduzeti nečiji život ako postoji mogućnost da se poštedi te odgovornosti (Marshall, 1951.:79).

Priroda "stvari" nije odlučujuća: vojnik može imati visoki moral vodio on napadački ili obrambeni rat, u ime jednoga boga ili drugoga, za najgori od totalitarnih režima ili za najbolju od demokracija. Ono što je, pak, za njega istinski važno, to je stav koji prema njegovoj misiji imaju ljudi kod kuće, te koliko oni cijene njegovo žrtvovanje. Sve ono u što oni vjeruju navodi ga - velikim dijelom - da pristupi vojsci, da izdrži, da se bori i da se vrati svome narodu ovjenčan slavom. Ako je u pitanju fizički opstanak nacije, to može dati snažan poticaj borbenom duhu.

Ruska javnost i vojnici nisu vidjeli da je opstanak Rusije u Čečeniji doveden u pitanje. Jasno, Čečeni nisu spremali pohod na Moskvu, iako će biti i spremni i sposobni izvesti terorističke napade izvan Čečenije (najpoznatiji su oni u Buđenovsku i Kizljaru-Pervomajskoj). Postojalo je pitanje "teritorijalnog integriteta" - no većina Rusa, kako civila tako vojnika, Sovjetski je Savez vidjela kao svoju domovinu, a jednom kada se on raspao, što su morali prihvatiti, bilo im je vrlo teško razlučiti slučajeve svih onih bivših sovjetskih republika, sada neovisnih država, od nekih zabitih dijelova same Ruske Federacije. Čečenija - koja "općenito nikada nije bila shvaćena kao dio Rusije" (Solovei, *War Report*, lipanj 1995.:47), a koja je postajala najjasnija u svojoj odlučnosti da se odvoji - ostala je posebice dalekom. Kao što je jedan ruski vojnik priznao: "... ma što da kažu u Moskvi, ja ne mislim da je ovo ruska zemlja, i tako ovaj rat nema ništa sa mnom".⁷ Sadašnji "zamrznuti" status Čečenske Republike Ičkerije - *de facto*, ako već ne *de jure*, suverene države - odgovara takvoj percepciji.⁸

Svejedno, u svome obraćanju naciji glede Čečenije, 27. prosinca 1994., predsjednik Boris Jeljcin je na prvome mjestu istakao kako "ruski vojnici brane jedinstvo Rusije. Ono je bitni uvjet postojanja ruske države. Čečenska Republika je dio Ruske Federacije, čiji je sastav zacrtan Ustavom. Niti jedno područje nema pravo napustiti Rusiju" (TV-mreža Ostankino, I program, 13:05 GMT, 27.12.1994., SWB, SU/2187 B/6, 28.12.1994.).

Ljudi nisu shvaćali kako će to Rusija nestati bez Čečenije. Problem je još bio pojačan time što je stanje u Čečeniji, koja je svoju neovisnost proglasila 1991. godine, otišlo predaleko, praćeno ozračjem općega oslobođenja, ali i zbrke diljem cijeloga bivšega Sovjetskoga Saveza.

Nastojeći ponuditi neka dodatna opravdanja za svoju akciju, predsjednik Jeljcin je isticao ekstremistički, nezakoniti, kriminalni i nasilni karakter režima Džohara Dudajeva (ibid., B/6-B/9). No ti argumenti - iako su prilično točno opisivali Dudajevljevu Čečeniju⁹ - svojim očitim "policijskim" značajkama još su manje

⁷ Citat iz neobjavljenog rukopisa Anatola Lievena, "The Meaning of the Chechen War", proljeće 1996; navedeno u Carl Van Dyke, "Kabul to Grozny: A Critique of Soviet (Russian) Counter-Insurgency Doctrine", *JSMS*, 9/4, prosinac 1996.: 699.

⁸ Vidi tekstove mirovnih sporazuma, na primjer u *War Reportu*, br. 52, lipanj/srpanj 1997.: 15.

⁹ Vidi, na primjer, Mark Galeotti, "Chechnia - Russia=s Sicily?", *JIR*, 6/3, ožujak 1994.: 129; and Elaine Holoboff, "Oil and the Burning of Grozny", *JIR*, 7/6, lipanj 1995.: 254-256.

pridonijeli da opravdaju masivnu uporabu vojne sile, da naelektriziraju "domaću frontu" i postrojbe, unatoč raširenoj antipatiji spram Čečena. Pored tih službenih "velikih ciljeva" rata, postojalo je i više drugih, utjecajnih motiva koji su stajali iza intervencije, a koji su bili naširoko poznati. Nadzor nad naftnim zalihama u Čečeniji, te, što je mnogo važnije, nad vitalnim naftovodima koji prolaze kroz Republiku, zauzimao je među njima istaknuto mjesto - kako piše Elaine Holoboff: "Nafta nije bila jedini razlog zbog kojega je Rusija krenula u rat s Čečenijom, no sigurno je bila jedan od najznačajnijih čimbenika" (Holoboff, *JIR*, lipanj 1995.:257). Na spisku vjerojatnih motiva nalazi se i pretpostavka da je Jeljcinu trebala pobjeda u Čečeniji kako bi povećao svoju popularnost, te pretpostavka da mu je intervencija bila potrebna i zbog jednog neposrednijeg razloga - onog da prikrije istinu o sramno propalom pokušaju svrgavanja Dudajeva od 26. studenoga 1994. godine.

Ti su "skriveni" motivi, koji su u ono vrijeme, kao i sada, bili naširoko poznati i o kojima se raspravljalo, mogli samo ozbiljno narušiti moral snaga u Čečeniji. Više od 50 posto tih snaga bili su novaci (Weir, *JDW*, 29.5.1996.:10), građani-vojnici kojima volju treba raspaliti užasno snažanim nacionalnim ciljevima, a što neki neprivaćni ekonomski, ili kratkoročni, mutni politički ciljevi nisu u stanju polučiti. I profesionalni časnici nalazili su dovoljno razloga da budu protiv invazije, sve do toga da nisu u njoj željeli sudjelovati - svi oni nisu slijedili primjer bojnika Viktora Zajceva iz Unutarnje vojske, koji je odbio otići za Čečeniju, no svejedno su se lako mogli složiti s njegovim opisom rata kao "čudnoga s čudnim ciljevima", u kome "treba ginuti zbog još jedne predsjednikove i vladine brljotine" (*Segodnja*, 8.12. 1994.), SWB, SU/2174 B/7, 9.12.1994.).

Sama opcija korištenja vojske kao instrumenta za podjarmljivanje odmetnutih dijelova Rusije bila je strana i vojsci i društvu, osim uskog kruga vladajuće elite u Kremlju. Unatoč tome što je "unutarnja policijska" uloga vojske bila zacrtana doktrinom iz 1993. (Dick, 26.11.1993.:6), većina časnika, neke tri trećine od onih odabranih kao reprezentativni uzorak, i ispitanih u dvije respektabilne ankete, prije i za vrijeme rata u Čečeniji, izjasnila se protiv uporabe vojske u gušenju separatističkih ustanaka u Ruskoj Federaciji (Yarsike Ball, *JIR*, svibanj 1996.:204-207). Štoviše, anketa provedena sredinom 1995., otkrila je da dvije petine ispitanih časnika priznaje kako "vjerojatno" ili "sigurno" ne bi "slijedili zapovijedi da skrše separatističku pobunu" (ibid., 206). Takvi su stavovi bili jasno u skladu s pogledima u ruskome društvu općenito, a što u biti govori o vezama između vojske i društva: u jednoj anketi provedenoj početkom rata u Moskvi i Sankt Petersburgu, 61 posto ljudi protivilo se slanju vojnih snaga, dok će godinu poslije protivljenje porasti na 81 posto (Radio Rusija, 08:00 GMT, 11.12.1995., SWB, SU/2484 B/8, 12.12.1995.).

Unatoč tome što se organizirani, općenarodni proturatni pokret nije pojavio, kumulativni učinak proturatnih osjećaja u Rusiji, osjećaja koje su izražavali dužnosnici, djelatni i umirovljeni generali, poslanici Dume, aktivisti za ljudska prava, novinari, udruge majki vojnika, bijaše jak. Ako ni zbog čega drugoga, a ono zbog toga svi su smatrali ruske žrtve nepodnošljivima. Travnja 1995., general-potpukovnik Ljebed mračno je predviđao:

Dolazi proljeće i na granama niče lišće... Pod njim sada počinje razvučeni, beskrajni rat. Svakoga dana bit će deset ili dvanaest mrtvih. To nije mnogo. Majke će ih roditi još. Kad zbrojite, za deset dana bit će 120 mrtvih, bit će ih 1.200 mrtvih za

100 dana. I tako će biti manje-više idućih stotinu godina... (Radio Moskovski eho, 18:00 GMT, 8.4.1995., SWB, SU/2274 B/7, 10.4.1995.).

General-pukovnik Boris Gromov, nekad zapovjednik sovjetske 40. armije u Afganistanu, koji će biti smijenjen sa svoga položaja zamjenika ministra obrane zbog toga što je kritizirao čečensku kampanju, opominjao je da su do svibnja 1995. "gubici samo redovne vojske dosegli 1.700 ljudi, više nego što je sovjetska armija u Afganistanu izgubila u godinu dana, s time da je između 5 i 20 vojnika u Čečeniji ginulo svakoga dana (Interfax, 14:37 GMT, 30.5.1995., SWB, SU/2318 B/7, 1.6.1995.).

U siječnju 1995., osamdesetak ruskih stranaka, organizacija za zaštitu ljudskih prava i humanitaraca, uz udruge umjetnika i drugih struka, složilo se da djeluju zajedno protiv rata (Radio Rusija, 18:00 GMT, 30.1.1995., SWB, SU/2218 B/7, 3.2.1995.); godinu dana poslije, više od milijun ljudi samo iz regije Njižni Novgorod potpisat će apel upućen predsjedniku Jeljcinu pozvajući ga da zaustavi rat (Interfax, 14:16 GMT, 26.1.1996., SWB, SU/2521 B/11, 29.1.1996.). Državna Duma usvojiti će zakon kojim se zabranjuje uporaba oružanih snaga u Čečeniji, te njihovo korištenje unutar zemlje općenito (Interfax, 08:17 GMT, 12.4.1995., SWB, SU/2277 B/3, 13.4.1995.); Duma će također od predsjednika Jeljcina zatražiti da zaustavi rat, upozoravajući ga da snosi "svu odgovornost za nastavak pokolja" (Interfax, 09:10 GMT, 9.6.1995.), SWB, SU/2326 B/5, 10.6.1995.). Rat je bio toliko nepopularan da je general-potpukovnik Ljebed osjetio za neophodno da brzo i odlučno odbaci neka izvješća, a koja su se u ono vrijeme bila pojavila u moldovskom tisku - da vojnici iz njegove 14. armije bivaju poslani u Čečeniju, kao "neoprostivu neistinu" (ITAR-TASS, 13:54 GMT, 28.1.1995., SWB, SU/2214 B/8, 30.1.1995.). Čelnik ruske krajnje desničarske Liberalno-demokratske stranke, Vladimir Žirinovski, mogao je podržavati invaziju, predlažući da se Grozni, umjesto da ga se obnavlja, pretvori u "poligon na kome bi vojnici iz pskovske zrakoplovno-desantne divizije uvježbavali jurišne tehnike zauzimanja naseljenih središta" (ITAR-TASS, 15:40 GMT, 29.3.1995., SWB, SU/2266 B/1, 31.3.1995.), no većini drugih ljudi operacija se nije sviđala, osuđivali su je i samo su željeli distancirati se od nje što je bilo više moguće.

Propagandni naponi Moskve bili su pak neuspješni, ako ne i poražavajući. Moskva je zanemarila činjenicu da je Grozni bio grad naseljen civilima, od kojih su mnogi bili, prema etničkoj pripadnosti Rusi, te ga je pokušavala prikazati "vojnim logorom preplavljenim plaćenicima iz Afganistana, Tadžikistana i drugih žarišta islamističkog fundamentalizma" – što ne samo da nije osiguralo potporu javnosti, nego je štoviše Ruse udarilo poput bumeranga, užasnuvši "mlade ruske vojnike već ionako zastrašene zloglasnim Čečenima" (*The Independent*, 23.12.1994.).

Bit je stvari bila u tome što ruska javnost i vojnici nisu imali srca za rat u Čečeniji. Za njih se tu nikada nije radilo o "velikoj stvari". I baš kao vojnik Oleg Kirginski, koji je na pitanje što misli o neovisnosti Čečenije kazao: "Ja sam osobno prema tome savršeno ravnodušan.... Ništa me od toga ne zanima... Ja hoću kući" (*The Washington Post*, 25.8.1996.), ni njima nije bilo stalo do Čečenije, zbunjivalo ih je ono što se tamo događalo, i osjećali su da Čečenija donosi još jedan, nepotreban sloj muke i strepnje u njihov ionako tegoban svakodnevni život.

II. Na svom konkretnom kraju, "cilj" predstavlja neke opipljivije, "operativne ciljeve", uključujući način na koji se provode bojne operacije, a što pak uvelike proizlazi iz toga o kakvoj se vrsti rata radi. Ti elementi utječu na borbeni moral na najizravniji način. Prema Marshallovim riječima: "Ljudi koji su bili u bici iz svoga neposrednoga iskustva znaju da se čovjek, na kraju krajeva, bori da pomogne onome do sebe, jednako kao što se satnija bori da bi držala korak sa svojim krilima. Stvari su sigurno tako jednostavne" (Marshall, 1951.:161).

Čečenski rat bio je jedan od onih "prljavih malih ratova" koji "predstavljaju pravu opasnost za vojnički moral i koheziju": "malo koji časnik s terena ili vojnik može očekivati slavu ili dobit iz služenja u njima" (Garnett, *Parameters*, proljeće 1997.). Takav rat postaje visoko problematičan za konvencionalnu vojsku, mentalno i fizički oblikovanu za drukčiji, sveopći sukob, a pogotovo kada ona biva uporabljena za lov na slabo povezane skupine bojovnika - koje su Rusi u Afganistanu nazivali duhovima, *duhi* (Borovik, 1990.:19) - a koji još uživaju i potporu civila. Ruska je vojska zamijetila porast prijetnji "niskoga intenziteta", te je bilo mnogo hvalisanja, neutemeljenoga, kako će se pokazati, te su snage u skladu s time bile reformirane.

Ovaj je rat, osim toga, počeo a da vojska nije uopće znala što joj je činiti. Pretpostavilo se da će puka "demonstracije sile" prestrašiti i podčiniti Dudajeva - bilo koja druga pretpostavka nije bila konzistentna s načinom na koji su snage bile konfigurirane i angažirane: one nisu predstavljale "bojne" snage. Ta se pretpostavka pokazala iluzornom gorko se suočivši sa stvarnošću, kada je nekih 6.000 vojnika poslanih u Grozni, naišlo na oko 15.000 dobro naoružanih, obučanih i odlučnih čečenskih bojovnika.¹⁰ Zapanjuje što je tadašnji ministar obrane, general armije Pavel Gračov, otvoreno priznao - nakon bitke - da su ruske snage, prema "pravilima rata", trebale imati prevlast od šest naprama jedan (ITAR-TASS, 16:05 GMT, 20.2.1995, SWB, SU-2234, B-9, 22.2.1995). General-potpukovnik Sergej Stepašin, direktor Federalne protuobavještajne službe, istakao je kako je zapravo čak "prednost od osam do deset naprema jedan" bila potrebna (TV-mreža Ostankino, I program, 18:00 GMT, 21.1.1995., SWB, SU/2209 B/4, 24.1.1995.).

Niti je ono što je ljudima na bojišnici kazano o tome koja je njihova misija, te što mogu očekivati, nije odgovaralo stvarnosti. Najviše što im je kazano bilo je da trebaju "razoružati ilegalne skupine",¹¹ a ispostavilo se da je to cinična umanjenica onoga što se stvarno tražilo, a to je bilo vođenje posvemašnjeg rata protiv odlučnog neprijatelja. Spoj laži i neznanja nesumnjivo je snažno utjecao na moral postrojbi, nakon što su one shvatile ozbiljnost svoga položaja.¹² Njihov je moral bio još dodatno uzdrman kada su se suočili s gomilama neprijateljskih civila, a nakon čega im je moralo sinuti da će voditi opaki rat kako protiv boraca, tako i protiv neboraca.

Invazija je planirana izvan uobičajenih kanala - general-pukovnik Gromov, koji je za nju saznao "iz novina", kazao je da su planiranje i pripreme "najvjerojatnije...

¹⁰ Brojke koje je iznio general Gračov (ITAR-TASS, 16:05 GMT, 20.2.1995., SWB, SU/2234 B/9, 22.2.1995.).

¹¹ Zapovijed predsjednika Jeljcina (vidi ITAR-TASS, 16:13 GMT, 9.12.1994., SWB, SU/2176 B/1, 12.12.1994.).

¹² Za ilustrativnu raspravu o važnosti iskrenog i realističnog informiranja vojnika o njihovoj misiji po njihov moral vidi, Kellett, 1984.: 225-229.

uključivale ljude... koji nemaju nikakvih prijatelja ni kolega..." (TV-mreža Ostankino, I. program, emisija "Vzgliad", 20:10 GMT, 27.1.1995., SWB, SU/2215 B/6, 31.1.1995.). Operacija je tako slijedila obrazac neuspješnog pokušaja svrgavanja Dudajeva od 26. studenoga - debakla koji je general-bojnika Borisa Poljakova, zapovjednika Kantemirovske gardijske tenkovske divizije, naveo da dade ostavku, u znak prosvjeda protiv toga što su neki njegovi podčinjeni bili poslani u Čečeniju "bez znanja zapovjedništva" (Interfax, 14:41 GMT, 4.12.1994., SWB, SU/2171 B/5, 6.12.1994.).

Invazija Čečenije bila je loše zamišljena i nepripremljena, pokrenuta je ishitreno, pod najnepovoljnijim vremenskim uvjetima. Također, kako se zapitao general-pukovnik Jevgenij Podkolžin, tada zapovjednik zrakoplovno-desantnih postrojbi: "... je li bilo ikakvoga smisla započeti neprijateljstva u studenome, kada obučeni vojnici odlaze a svježi novaci bivaju pozvani na odsluženje vojnoga roka?" (Radio Moskovski eho, 16:00 GMT, 20.2.1995., SWB, SU/2234 B/11, 22.2.1995.). Operacija je bila traljavo izvedena, neka elementarna pravila nisu bila poštivana. Tenkovi su ušli u snažno branjeni grad te su uništeni, zato što su, kako će kazati general armije Igor Rodionov, koji će poslije, neko vrijeme, biti ministar obrane, "neki zapovjednici zaboravili svetu zapovijed fronte: tenk je nepobjediv kada ga štiti pješništvo" (*Rosijskaja Federacija*, prosinac 1996., BBCMO).

Koordinacija vojnika iz raznih postrojbi, rodova i ministarstva predstavljala je gotovo nepremostive prepreke. Postrojbe prikupljene za Čečeniju - tenkovske i motorizirane streljačke pukovnije, zrakoplovno-desantne postrojbe i postrojbe mornaričkoga pješništva, snage Unutarnje vojske - nisu imale iskustva u združenim operacijama, imale su različitu obuku (ako su obuku vrijednu spomena uopće imale), različitu razinu bojne spremnosti (uglavnom vrlo nisku ili nikakvu), te temeljno različitu kulturu, različite poglede; među njima će se također razvijati i netrpeljivost, često slijedom toga što su neke jedinice u odnosu na druge bile u materijalno povlaštenom položaju. U zbrci koja će uslijediti, incidenti koji će uključivati "prijateljsku vatru" bit će vrlo rašireni. General-potpukovnik Ljebed procijenio je da je 30 posto svih ruskih žrtava ustvari bilo žrtva "prijateljskih" napada iz zraka, topničkih udara, te također uzajamne razmjene vatre (*Argumenti i fakti*, 14.5.1996., BBCMO).

Grozni će na kraju biti zauzet, u bespoštednoj bici, boju za svaku kuću, u stilu Staljingrada ili Berlina, uz žestoku topničku baražu i zrakoplovne napade, rezultirajući velikim žrtvama i posvemašnjim uništenjem. Nedostatak motiviranih i izvještenih pješaka - a nakon što će u bici neke postrojbe, poput 131. i 81. motorizirane streljačke brigade, biti praktički zbrisane - nadomješten je oslanjanjem na tešku vatru. Taj se obrazac ponovio i drugdje u Čečeniji. A ono što je trebalo biti "demonstracija sile" pretvorilo se u neograničeni rat. Nerazmjer između proklamiranih ciljeva i obećanja da će "humana načela" pri primjeni sile biti poštovana (ITAR-TASS, 20:39 GMT, 17.12.1994., SWB, SU/2181 B/2, 19. 12.1994.), te, s druge strane, stvarnog načina na koji je rat vođen - rat u kome će iznakažena tijela

¹³ Vidi, na primjer, Interfax, 17:27 GMT, 21.1.1995., SWB, SU/2208 B/11, 23.1.1995.; Ruska javna TV, 17:00 GMT, 26.5.1995., SWB, SU/2315 B/5, 29.5.1995.; ITAR-TASS, 17:08 GMT, 29.5.1995., SWB, SU/2317 B/6, 31.5.1995.; ITAR-TASS, 09:29 GMT, 19.7.1995., SWB, SU/2360 B/7, 20.7.1995.

ruskih vojnika biti korištena da siju strah¹³ - razdirao je svijest onih koji su bili pozvani da vode ovu kampanju. Razni jednostrani ili obostrani, prekršeni prekidi vatre, kao i neosnovane izjave tipa: "vojni dio uspostave ruskoga ustavnog poretka u Čečenskoj Republici praktički je okončan", kako je bio kazao predsjednik Jeljcin (ITAR-TASS, 15:00 GMT, 19.1.1995., SWB, SU/2207 B/4, 21.1.1995.), ili "razbojničke formacije u Čečeniji bit će uništene kroz iduća dva tjedna", što je pak bio najavio general-potpukovnik Trošev, tadašnji zapovjednik združenih federalnih snaga (Radio Rusija, 11:00 GMT, 11.6.1995., SWB, SU/2327 B/4, 12.6.1995.), samo su dodale još jedan sloj gorčine i zbrke.

Neke će lekcije biti naučene, no niska razina operativnih i taktičkih vještina svejedno će i dalje opterećivati ruske snage tijekom cijeloga rata. General-potpukovnik Lav Rohlin, zapovjednik pobjedničke Sjeverne skupine snaga tijekom bitke za Grozni, koji će poslije postati predsjedavajući Odbora za obranu Državne Dume (a kome će 3. srpnja 1998. smrtonosni metak iz njegova pištolja u glavu ispaliti vlastita supruga), u svome izvješću o čečenskom gerilskom prepadu na opskrbni konvoj koga je pratila 245. motorizirana streljačka pukovnija, 16. travnja 1996., nedaleko zaseoka Jarišmardi, optužio je "taktičku nepismenost, loše komunikacije i slabu pozornost" (Weir, *JDW*, 8.5.1996.: 11; citat iz *Nezavisimaje Gazete*, 27.4.1996.), kao čimbenike koji su omogućili pokolj u kome su 73 vojnika bila ubijena, 54 ranjena, dok je 28 motornih i oklopnih vozila uništeno (ITAR-TASS, 17:38 GMT, 25.4.1996., BBCMO).

Poraženi u gotovo svakoj otvorenoj bici, gubeći jedno uporište za drugim (Grozni, Argun, Šatoj, Šali, Veden), Čečeni su svejedno uvijek bili u stanju umaći iz obruča, kako bi poslije udarili novom silinom, ne dozvoljavajući Rusima da razviju bilo kakvu svijest o smislenoj pobjedi koja bi mogla očvrnuti njihov moral. Oni su pobijedili jednostavno tako što se nisu predavali - u ovome ratu bila je to dobro izabrana strategija. U trenutku kada su iznenada ponovno zauzeli Grozni, kolovoza 1996., Moskva više nije imala želuca za ovaj rat.

III. "Razlog za samopouzdanje", čimbenik koga uočava Manning (Manning, 1991.:460), proizlazi iz uvjerenja da postoje potencijali za uspjeh. Osobito **oprema** i **obuka** su elementi koji mogu oslabiti ili ojačati moral, umanjujući ili uvećavajući percepciju da postoje izgledi za uspjeh.

Oprema je bila uglavnom zastarjela, loše održavana, sklona kvarovima, a ponekad i neprikladna. Posjet predstavnika vojno-istraživačkih instituta Čečeniji, siječnja 1995., povezuje se s "neučinkovitošću ruske bojne opreme u Groznome" (Interfax, 14:33 GMT, 18.1.1995., SWB, SU/2206 B/8, 20.1.1995.). General-potpukovnik Rohlin tvrdio je kako je "prema nekim vidovima tehnička razina ruske vojske bila tako loša da je bila ispod razine Dudajevljevihi bandi" (Ruska javna TV, 19:00 GMT, 21.1.1996., SWB, SU/2516 B/7, 23.1.1996.). Ponekad je nedostajalo streljiva. Potom, percepcija da se sofisticirana oružja ne koriste kako ih se ne bi trošilo na tamo neke "bandite", pri čemu pak životi ruskih vojnika ispadaju jeftini, također je mogla samo štetiti moralu vojnika. Da je, međutim, sve ostalo bilo u redu, oprema je trebala biti barem dostatna, što se ovoga rata tiče. Valja priznati da su na planu opreme neki dijelovi oružanih snaga bili ipak teže pogođeni od drugih. Smatra se da su helikopteri bili osobito istrošeni (Marshall-Hasdell, ožujak 1996.:7). Tenkovi T-72 koji su kretali na Grozni, a kojima je korisni život već nekoliko puta bio produžavan, često su se kvarili (*Izvestije*,

6.1. 1995., SWB, SU/2196 B/11, 9.1.1995.). No, teški gubici koje su pretrpjeli tenkovi T-80, koji su također bili uporabljani, pokazali su da problem nije samo tehnološke, nego i taktičke naravi (Zaloga, *JIR*, veljača 1997.:61). Zrakoplovno-desantne postrojbe, sa svojom lakom opremom, bile su osobito izložene na snažno branjenom gradskom ratištu. Ranjive u svojim lakim tenkovima oklopljenim aluminijem, one su, kako se izvještavalo, često odbijale napredovati (Felgenhauer, "The Chechen Campaign", 1995.). Snage Unutarnje vojske bile su pogođene nedostatkom integriranog teškog oklopa i topništva.

Obuka je predstavljala vrlo složen problematičan čimbenik, osobito na početku, kada je, s obzirom na intenzitet operacija, bila najpotrebnija. General-bojnik Vladimir Šamanov, zamjenik zapovjednika federalnih snaga, zadužen za bojne operacije, poslije je o inicijalnoj spremnosti postrojbi govorio kao o "sramnom iskustvu" (ITAR-TASS, 09:06 GMT, 3.1.1996., SWB, SU/2500 B/2, 4.1.1996.). General-potpukovnik Georgij Špak, od prosinca 1996. zapovjednik zrakoplovno-desantnih postrojbi, a čiji je sin kao natporučnik zrakoplovno-desantnih snaga ožujka 1995. poginuo u akciji u Čečeniji (Vojeninform agencija Ministarstva obrane Ruske Federacije i RIA Novosti Website; *Military News Bulletin*, 6/1 (61), siječanj, 1997.), kazao je kako je "neprilagođenost bojne obuke svakog pojedinog padobranca s doktrinom iz 1993., koja je isticala porast prijetnji 'niskoga intenziteta' onemogućila uspješnije vojne operacije u Čečeniji" (NTV, 10:00 GMT, 28.8.1997., BBCMO). "Umjesto vještih strijelaca, snajperista i grenadira, oni su uporabili neobučene vojnike. Prema pravilima, novaci moraju proći između tri i šest mjeseci obuke, no u ovome slučaju većina je imala tek deset dana obuke" - tako je 245. pukovnija bila poslana u Čečeniju, kako opisuje general-potpukovnik Rohlin (Weir, *JDW*, 29.5.1996.:10). Obuka će biti nešto pojačana - sredinom siječnja 1995. priopćeno je kako je Ministarstvo obrane "kategorički zabranilo" bojnu uporabu novaka s manje od šest mjeseci službe (ITAR-TASS, 09:17 GMT, 19.1.1995., SWB, SU/2206 B/6, 20.1.1995.) - no to će biti, s jedne strane, prekasno, s obzirom na gubitke koji su već bili pretrpljeni, dok će, s druge strane, biti premalo, imajući u vidu specifične zahtjeve ovoga rata.

Neke su postrojbe imale pogrešnu vrst obuke. Unutarnja vojska je obučena za suzbijanje demonstracija, što je vještina slabo primjenjiva na neograničeni urbani boj. U Rusiji je općenito, izvan nekih elitnih postrojbi, bojna obuka, poglavito ona iznad puke individualne razine, bila drastično srezana, zbog kroničnog nedostatka ljudstva i novca. Izvješće njemačkoga Ministarstva vanjskih poslova o stanju ruskih snaga naznačilo je kako je 1994. "bilo održano samo 30 posto svih planiranih vježbi", a trećina njih zapravo su bile "stožerne vježbe bez snaga na terenu" (Schulte, *JDW*, 14.2.1996.:17). U Sovjetskom Savezu vojnici su naveliko radili u industriji i poljodjelstvu, berući mrkve i krumpire - taj je trend nastavljen i proširen, motiviran očajničkim nastojanjem vojske da radi bilo što kako bi preživjela (Chernavin, *JSMS*, prosinac 1996.:735-736). Sve je to naštetilo bojnoj učinkovitosti preko svih prihvatljivih mjerila, nagrizlo borbeni duh, zatamnilo osobit prestiž, ethos i samopoštovanje vojske.

Niska razina obuke imala je teške posljedice po samopouzdanje vojnika i njihovu bojnu vrijednost, u situaciji u kojoj je osjetljiva, protuustanička priroda rata, koji se odvijao uglavnom u taktički krajnje zahtjevnom urbanom okruženju, tražila posebno obučene vojnike. Takav rat "postavlja velike zahtjeve i traži osobite vještine i

profesionalne kvalitete kako zapovjednika, na svim razinama, tako i postrojbi koje oni vode", te osobito "zahtijeva sposobnost prilagodbe i korištenja nekonvencionalnog no istovremeno visoko discipliniranog pristupa vojevanju" (Bulloch, *Parameters*, ljeta 1996.).

IV. Tjelesne potrebe za hranom, odmorom, snom, liječničkom njegom, odjećom i obućom, zaklonom od elemenatarnih nepogoda, predstavljaju rastezljiv čimbenik - budući da je tjelesno, biološko blagostanje već samo po sebi relativan pojam u ratu - a njegov učinak uvelike ovisi o drugim motivacijama. Ono što je međutim ključno, to nije neko apsolutno materijalno ispunjenje tih potreba, nego osjećaj vojnika da se ne štedi truda kako bi ih se zadovoljilo, dok oni svoje živote izlažu pogibljivi, te da ih se ne ostavlja da nepotrebno pate zbog nebrige i/ili nečije nesposobnosti.

"Ruskim vojnicima u Čečeniji i oko nje nedostaje odgovarajuće odjeće, hrane i zaklona" (Lambeth, *Foreign Affairs*, ožujak-travanj 1995.:91). Vrhovni javni tužitelj, Jurij Skuratov, izvijestio je da su vojnici u Čečeniji neprikladno opskrbljeni hranom i zimskom odjećom (*Foreign Report*, 1.8.1996.:4). Ratni izvjestitelj londonskog *Independenta* ocrtao je karakteristično sumornu sliku ruskih vojnika tijekom početka kampanje:

Prizor vojnika koji pijucima razbijaju led sa svojih oklopnih transportera u obližnjem logoru gotovo kao da pripada 19. stoljeću. Jedina toplina dolazi iz primitivnih peći od ljevanog željeza te s otvorenih vatri. Nema sapuna, a jedina voda koja postoji ledeno je hladna. Mnogi vojnici ne nose čizme, nego balenke, debele filcane bakandže kakve su nošene u ruskim ratovima protiv Napoleona i Hitlera. Noći su ledene, a vojnici se smrzavaju u svojim oklopnim vozilima ili u tankim šatorima. Jedini mali luksuz su Dimok cigarete, ruske najjeftinije. Prazni paketi i konzerve prekrivaju blato i snijeg (The Independent, 23.12.1994.).

Izvištavalo se kako su tijekom bitke za Grozni ruski vojnici ulazili u kuće i tražili hranu (TV-mreža Rusija, 11:00 GMT, 9.1.1995., SWB, SU/2198 B/3, 11.1.1995.). "Živimo kao pećinski ljudi", bio je kazao jedan vojnik (*International Herald Tribune*, 23.12.1994.). Takvo bijedno stanje stvari neće se promijeniti tijekom cijele kampanje. Vojnici su imali sve razloge da se osjećaju duboko zapostavljeni i prevareni. Primjer vojnika iz 101. brigade Unutarnje vojske i 205. brigade Ministarstva obrane, posljednjih dviju formacija koje su bile povučene iz Čečenije, u tom smislu dosta otkriva. Ti su vojnici, povučeni u obližnju stavropoljsku oblast, bili ostavljeni da se smrzavaju u svojim šatorima, u oštrim snježnim olujama. Udruga majki vojnika i mještani dali su im nešto tople odjeće i hrane (ITAR-TASS, 09:41 GMT, 29.12.1996., BBCMO).

V. Kohezija malih postrojbi - ono što bi maršal Grečko nazvao "drugarskom kohezijom pod-postrojbi i postrojbi" (Grechko, 1978.:162) - biva prepoznata kao "kritično važan preduvjet učinkovite bojne spremnosti" (Bartone i Kirkland, 1991.:393). "Kohezija je sposobnost vojne postrojbe da se održi zajedno, da očuva vojnu učinkovitost unatoč stresu boja" (Hauser, 1980.:204). Njena ključna važnost proizlazi iz "jedne od najjednostavnijih istina rata", koja kaže da je "ono što pješaka s njegovim oružjem tjera naprijed blisko prisustvo, ili pretpostavljeno prisustvo

suborca" (Marshall, 1951.:42). Vojnik neće ići naprijed ako je jedan od one Du Picqove "četvorice hrabrih koji ne znaju jedan drugoga", i koji se "neće usuditi napasti lava" - da bi to uradio, on treba biti jedan od "onih manje hrabrih", koji će pak, "poznavajući jedan drugoga, pouzdajući se jedan u drugoga, uvjereni da će jedan drugome priskočiti u pomoć, napasti odlučno" (Du Picq, 1921.:110).

Da bi kohezija malih postrojbi mogla povoljno utjecati na moral, vojnici se u svojim primarnim postrojbama trebaju dobro poznavati; zajedno trebaju proći obuku, te živjeti zajedno dovoljno dugo da bi se zbližili i da bi usvojili skup vojnih vještina, a što će onda kod njih razviti pouzdanje jedan u drugoga, osjećaj da se jedan na drugoga mogu osloniti, i što će učvrsnuti njihovu koheziju koja treba preživjeti iskušenja bitke. Dovoljno vremena treba biti dano da bi međusobne veze, prijateljstva, te usklađene taktičke vještine uhvatile korijena, čineći neku postrojbu stvarno učinkovitom bojnom formacijom.

Ruska je vojska uvelike trpjela od nedostatka ljudstva u svojim postrojbama - sredinom 1994. priznato je da kopnenim snagama nedostaje "nekih 250.000" vojnika, "ili 46 posto snaga" (Dick, *Jane's Intelligence Yearbook 1994/95*, 1995.:40). Kada je šarolika lepeza snaga s područja cijele Rusije na brzinu prikupljena "za nekoliko dana te u tjedan dana poslana za Čečeniju" (IISS, *The Military Balance 1995-1996*, 1995.:102), posljedica toga bila je da je svaka postrojba bila *ad hoc*, kompozitna formacija. Vojno glasilo *Krasnaja Zvezda* priznalo je da se "činilo da su kompozitne postrojbe morale biti stvorene samo zato što vlada kronična nestašica vojnika" (*Krasnaja Zvezda*, 25.5.1996., BBCMO). General-potpukovnik Ljebed u svom oštrom, neponovljivom stilu opisuje što se dogodilo na bojišnici:

Ti ljudi, koji nisu povezani zajedno, koji često ne znaju imena ljudi koji se nalaze s njima u istom oklopnom transporteru, imena onih uz koje će se vjerojatno boriti te s kojima će poginuti - te ljude ništa međusobno ne veže, nikakva bojna obuka - oni nisu ništa doli topovsko meso. Dovucite ih koliko ih god želite - svi će oni na klanje (NTV, 21:15 GMT, 14.2.1995., SWB, SU/2229 B/10, 16.2.1995.).

General-potpukovnik Rohlin izvijestio je kako je zlosretna 245. pukovnija "na brzinu upotpunjena, rane 1995., dok se njen brojčani sastav sa 172 vojnika u deset dana popeo na 1.700... gotovo isključivo svježih novaka...." (Weir, *JDW*, 29.5.1996.:10). Snagama okupljenima tipično na takav način, protiv svake elementarne vojne logike, inherentno je nedostajala kohezija malih postrojbi, te s tih osnova neće biti moguće pokrenuti suvisle i učinkovite bojne operacije. Taj je problem bio osobito akutan tijekom početne faze operacije, kada je kohezija nekih postrojbi također bila razbijena teškim gubicima, no od nje će vojska trpjeti za cijele kampanje. Kohezija malih postrojbi, te socijalizacija vojnika općenito, još su bili dodatno nagriženi praksom brutalnog zlostavljanja svježih novaka (*dedovščina*). Neka vrsta ritualnog uvođenja novopridošlica u vojnički život endemična je u svim oružanim snagama, no u slučaju ruske vojske ta je praksa poprimila tragične razmjere prelazeći svaki oblik simbolične, prijateljske inicijacije. Znatno broj vojnika redovito gubi živote u incidentima povezanim sa zlostavljanjem, mnoge pucnjave događaju se u obrani od zlostavljanje ili u osveti zbog njega, dok se sa zlostavljanjem povezuje i velik broj samoubojstava.

S obzirom na gerilsku prirodu rata u Čečeniji, koja je iziskivala veliko oslanjanje na operacije malih postrojbi, ruska vojska je, osim u slučajevima nekih od svojih ponajboljih postrojbi, bila osobito teško pogođena nedostatnom kohezijom malih postrojbi - a što je apsolutan preduvjet bilo kakve smislene akcije.

VI. *Esprit de corps* je "sekundarna" veza, iznad razine kohezije malih postrojbi, koja utjelovljuje "manju stvar, lišenu konvencionalne politike i ideologije, koja se nalazi između vojnika i velike nacionalne stvari" (Manning, 1991.:458). "Podrazumijevajući prije svega ponos zbog ugleda formalne organizacije, one iznad razine primarne skupine, te njeno štovanje", *esprit de corps*, "zajedno s kohezijom", čini element "neophodan za održanje učinkovitosti vojnika u boju" (ibid.). Zajedno s kohezijom malih postrojbi, on je dio onoga jedinstva iz kojega "niče bojni moral... više negoli i iz čega drugoga", a koji će "rasti ili padati u skladu s time uolikoj mjeri vojnici osjećaju to jedinstvo" (Marshall, 1951.:138).

Ruska je vojska u rat ušla sa svojim *esprit de corpsom* teško narušenim, na gotovo svim razinama, što je bilo posljedica niza negativnih utjecaja. Bio je izgubljen osjećaj velike misije, a "nesmotrene" reorganizacije srezale su "u pet godina oružane snage s 3,5 milijuna vojnika na 1,7 milijuna", razorivši "sveukupni integritet snaga" i progutavši "u tom procesu većinu specijaliziranih postrojbi" (iz izvješća generala Rohlina, Weir, *JDW*, 29.5.1996.:10). Društveni status i elementarno materijalno stanje vojnog osoblja posve su se srozali. Vojska je postala rasadnik raširene korupcije, od samoga vrha nadolje, te svake vrste kriminala. Vrhovni vojni tužitelj, Valentin Paničev, izvijestio je kako je u ruskim oružanim snagama 1994. "više od 2.000 ljudi živote izgubilo zbog nesreća i zločina" (ITAR-TASS, 13:24 GMT, 16.3.1995., SWB, SU/2255 S1/2, 18.3.1995.). On će, također, kazati da je u ruskim oružanim snagama u prvih šest mjeseci 1995. zabilježeno 11.444 prekršajnih i krivičnih djela - izbjegavanje vojne obveze obuhvaća gotovo polovicu tih slučajeva, no zločini zavedeni kao "ozbiljni" čine 37 posto (ITAR-TASS, 10:41 GMT, 22.8.1995., SWB, SU/2389 S1/1, 23.8.1995.). Tijekom 1995., u Rusiji je stopa kriminala porasla za 5,6 posto, dok je ona u oružanim snagama rasla znatno više, za 30 posto (Galeotti, *JIR*, ožujak 1996.:99). Dok je zakon omogućavao da 77 posto potencijalnih novaka izbjegne vojnu službu - prema procjeni general-pukovnika Vjačeslava Žerebcova, zamjenika načelnika Glavnoga stožera zaduženoga za mobilizaciju (*Foreign Report*, 23.3.1995.:6) - veliki broj onih preostalih 23 posto na sve je načine nastojao izbjeći odlazak u vojsku - jeseni 1995., primjerice, 31.000 vojnih obveznika nije se odazvala pozivu (Dick, lipanj 1996.:3). Dok su "najbolji i najbistriji" pronalazili načina da odgode služenje, uglavnom zbog studija, kvaliteta novaka, u smislu njihove obrazovanosti, inteligencije, zdravlja i kriminalne prošlosti, drastično se pogoršala. Mladi i obećavajući časnici napuštali su vojsku *en masse*. Činili su više od polovice onih koji su iz vojske izašli u razdoblju 1992.-1994., kada je broj onih koji su otišli bio dvostruko veći od planiranoga (ibid., 4). "Duhovna sfera vojske", kako je kazao general armije Rodionov:

... bijaše izvrgnuta udaru mnogih negativnih procesa koji se događaju u životu društva. Nedostatak poštivanja zakona, sve složenija situacija s kriminalom, korupcija, razvitak privatno-poduzetničkih nagona, iznenadno bogaćenje jednih i siromašenje drugih - sve je to utjecalo na moral vojske (Rosijskaja Federacija, prosinac 1996., BBCMO).

Čečenija je bila završna točka što se sloma *esprit de corpora* vojske ticalo. Ona ne samo da je pogoršala sve prethodno spomenute probleme, nego je otvorila i neke nove pukotine. Ogorčena predbacivanja između vojnih čelnika glede toga tko je kriv za ono što se dogodilo dominirala su raspravom u javnosti i vojsci. Zloduhe Čečenije treba istjerati, političke, društvene i vojne lekcije priznati i usvojiti - no vojno se čelništvo nije činilo spremnim tako što uraditi, te su rane ostale otvorene. Previše je ljudi s vrha počinilo previše pogrešaka te je svoj najbolji interes preopoznalo u guranju cijele stvari pod tepih. To može objasniti zašto je, kako je izviješteno, vojno čelništvo na iskustva čečenskoga rata odgovorilo jednostavno tako što ih je odbacilo - argumentirajući to time da je sukob bio "atipičan" zbog svoga unutarnjeg karaktera - odbacilo "u tolikoj mjeri da je bilo zabranilo da ih se uvrštava u studentske programe vojnih akademija i škola" (Shlykov, "The War in Chechnya", 1995.). Takav stav, ipak, ne mora biti univerzalan: Čečenija je neke dijelove vojske, poput primjerice zrakoplovno-desantnih postrojbi, sudeći barem prema riječima njihovoga zapovjednika, general-potpukovnika Špaka, navela da "kritički ocijene stanje te preispitaju pravila bojne uporabe" (NTV, 10:00 GMT, 28.8.1997., BBCMO).

Također, neki utjecajni i popularni generali, koji su imponirali zbog svojih vojnih postignuća i svoga zastupanja interesa vojnika (kao što su Ljebed, Rohlin, Vorobjev, Gromov), zadobili su dodatnu težinu tijekom čečenske kampanje - zbog svoga vodstva, uključenosti i/ili oštre kritike - te su započeli političke karijere (Galeotti, *JIR*, prosinac 1995.:531). Unatoč činjenici da je njihova kritika, potaknuta ratom, bila u biti pravilno usmjerena - njihove osobne ambicije na stranu - njihovi su potezi još dodatno potresali *esprit de corpora* vojske, ostavljajući mnoge vojnike i časnike zbunjenima, s osjećajem podvojenih odanosti.

Potrošivši velike svote novca, rat u Čečeniji je utjecao na moral vojske i kroz financijsku sferu. Jedna službena računica otkrila je da je Ministarstvo obrane u Čečeniji 1995. potrošilo 5.710 milijardi rubalja, dok je svota, koju je bilo dužno za neisplaćene plaće, u isto vrijeme iznosila 4.300 milijarde, što je jednu komentatoricu navelo da gorko zaključuje: "Drugim riječima, vojnici su, svojom urođenom velikodušnošću, državi poklonili lavovski dio sredstava neophodnih za obnovu ustavnog poretka u Čečeniji" (*Moskovski komsomolec*, 10.4.1996., BBCMO).

Konačno, svaki poraz duboko potrese moral neke vojske, no ako istovremeno ostavi i osjećaj dubokoga poniženja, kao u ovome slučaju, tada moral trpi još i više. "Izgubiti hladni rat jedna je stvar; biti poražen od čečenskih bandita teži je udarac samopoštovanju vojske" (Orr, 4.10.1996.:3). Iskustvo iz Čečenije ubrzalo je osipanje elementarnog osjećaja ponosa i misije oružanih snaga, te zadalo dodatni udarac njihovim već potresenim vezama s društvom. Kako je Felgenhauer prokomentirao:

Vojska je bila nevesela sila, lišena iluzija, i prije Čečenije - a sada je stanje mnogo lošije. Časnici se vraćaju u svoje vojarnje iz Čečenije te se suočavaju s istim onim problemima koje su bili ostavili za sobom: slabe plaće, bijedan smještaj, loši izgledi za napredovanje, smanjeni izdaci za obranu. Ponad toga, sada se moraju suočavati s optužbama novina i demokratski nastrojenih poslanika Dume da su ubojice, pljačkaši i ratni zločinci (Felgenhauer, War Report, lipanj 1995.:32).

Kumulativni učinak svih ovih pritisaka doveo je do toga da je, prema riječima generala armije Viktora Samsonova, bivšeg načelnika Glavnoga stožera (*Nezavisimaja Gazeta*, 15.3.1997., BBCMO), 20 posto vojnoga osoblja dalo ostavke, a 70 posto onih kojima su ugovori istjecali 1998. bilo je izrazilo namjeru da ih ne obnavljaju. Istovremeno, kako je general Samsonov kazao, "zbog osjećaja bezizlaznosti sve više časnika poduzima krajnji korak" - broj samoubojstava među njima porastao je s ne više od 100 u 1991. na 500 u 1996 (ibid.). Predsjednik Jeljcin može svečano izjaviti: "Ne želimo nizak moral u vojsci" (Interfax, 11:14 GMT, 21.7.1997., BBCMO), no posve je druga stvar nešto glede toga i poduzeti.

VII. Disciplina, koja se sastoji od svoga "formalnoga", "inherentno kaznenog", te "društvenoga" dijela, onoga koji proizlazi iz "društvenoga pritiska" (samodisciplina) (Kellett, 1984.:133), ide za tim da osigura da "vojnici izvrše zadane zadatke", dok istovremeno "smanjuje raspon mogućih postupaka koji mu stoje na raspolaganju te time povećava izgleda da će vojnici učiniti ono što se od njega traži" (ibid., 325). Njoj je dvostruka namjera da osigura "da vojnici u vrijeme velike opasnosti ne popusti svome prirodnome nagonu za samoodržanjem", te da "održava red unutar same vojske" (Baynes, 1967.:180-181). Kako je Du Picq kazao: "Cilj discipline je da dovede do toga da se ljudi bore unatoč sebe samih. Nijedna vojska nije vrijedna toga naziva bez discipline" (Du Picq, 1921.:111). No, moral ne proizlazi iz discipline - "proces je upravo obrnut... prava je disciplina plod morala" (Marshall, 1951.:158-159). Disciplina pokazuje stanje morala, te također povezuje sve one već prisutne elemente morala u bojno sposobnu cjelinu. Ona sama po sebi ne može stvoriti moral, no njen izostanak može degradirati moral koji je već slab, baš kako se dogodilo u Čečeniji.

Urbano ratište, ili čak opsadni boj, što je karakteriziralo velik dio operacija u Čečeniji, od praskozorja rata bilo je najbrutalnije, narušavajući disciplinu na najgori mogući način, degenerirajući vojne operacije, potičući njihovo klizanje u zločine protiv ratnih zarobljenika, ranjenika i civila. Takva je bojišnica opterećena i nezdravom blizinom boraca i neboraca. Njena specifična problematičnost proizlazi iz krajnje žestoke, neposredne i decentralizirane prirode takvoga boja, povezanoga s velikim žrtvama. Ruske su snage, ne vodeći računa, granatirale civilne ciljeve tijekom cijeloga rata, no povrh toga humanitarni djelatnici i novinari izvještavali su i o nizu zločina koji su napravljeni posve izbliza. Grubo kršeći disciplinu, ruske su snage "pljačkale i nasumce uništavale imovinu civila" (HRW/HR, svibanj 1995.:2), "sustavno tukle, mučile ili na druge načine zlostavljale Čečene u zarobljeništvu" (HRW/HR, studeni 1996.:8), te navodno vršile "izvansudska smaknuća" (*Amnesty International Report* 1997:269).

Nikolaj Semenov, svojevremeno načelnik zemaljske izvršne uprave u Čečeniji, priznao je da su "neke postrojbe dopustile da disciplina popusti, a što je dovelo do kriminalnog ponašanja i otvorenog nepoštivanja lokalnih običaja", čime je pak "kod lokalnih žitelja izazvan negativan stav spram federalnih snaga i Rusije općenito" (ITAR-TASS, 09:50 GMT, 6.7.1995., SWB, SU/2351 B/11, 10.7.1995.). Iz Čečenije se izvještavalo kako vojnici "većinu vremena provode drogirani ili pijani" (Waters, studeni 1996.:8), upuštajući se u razne oblike kriminala, u krađe i pljačke. Do lipnja 1996., više od 1.000 krivičnih slučajeva, u koje su bile uključene ruske snage u Čečeniji, došlo je pred sudove - optužbe su se kretale od "nepotrebne uporabe oružja, izbjegavanja vojne službe i krađe vojne imovine", ali su uključivale i 20 teških zločina počinjenih

protiv civila, "ubojstava s predumišljajem, pljačke, tuče i silovanja" (Interfax, 07:36 GMT, 23.6.1996., BBCMO). Tijekom bitke za Grozni, lokalni su žitelji jednom zaustavili ruske vojnike koji su iz grada, u dva teška "kamaz" kamiona, u pratnji oklopnoga transportera, iznosili mnoštvo opljačkane robe, "računala, televizora, ženskog donjeg rublja" (ITAR-TASS, 09:12 GMT, 13.1.1995., SWB, SU/2201 B/3, 14.1.1995.). Bojnik i dočasnik iz 276. motorizirane streljačke pukovnije iz Uralske vojne oblasti izvedeni su pred sud pod optužbom da su u siječnju 1995. iz poslovnice Kredobanke u Groznome ukrali gotovo 8 milijuna dolara vrijednosti državnih obveznica, koje su prodali jednoj moskovskoj banci (NTV, 08:00 GMT, 10.6.1997., BBCMO). Vojnici su išli tako daleko da neprijatelju prodaju oružje i slobodan prolaz. Prema jednoj procjeni, na svakoga vojnika koji je pao od stane neprijatelja, "petorica su živote izgubila u nesrećama, tučama i međusobnim oružanim obračunima" (Waters, studeni 1996.:8), što najbolje ilustrira razmjere sloma discipline.

Ured vrhovnog vojnog tužitelja priopćio je da je tijekom rata 600 vojnika u Čečeniji dezertiralo, a njih još 4.000 "izbjeglo je vojnu službu ne želeći svršiti u Čečeniji" (ITAR-TASS, 14:30 GMT, 17.2.1997., SWB, SU/2847 B/4, 19.2.1997.). U rujnu 1995., TV-mreža NTV izvijestila je da je "dezertiranje postalo ogroman problem za rusku vojsku u Čečeniji" - primjerice, više od 160 vojnika, u razdoblju od tri mjeseca, napustilo je svoju postrojbu bez službenog odobrenja samo u 205. motoriziranoj streljačkoj brigadi (NTV, emisija "Žltogi", 17:00 GMT, 17.9.1995., SWB, SU/2412 B/4, 19.9.1995.). Prema jednom izvješću objavljenom u *Segodnji*, postojao je i "službeni oblik" dezertiranja, stajao je 1,5 milijuna rubalja koje su nadležnim časnici trebali isplatiti roditelji da sinove izvuku iz "klaonice" (*Segodnja*, 23.3.1995., SWB, SU/2261 B/5, 25.3.1995.).

Poslušnost je još jedan vid discipline koji je nedostajao u Čečeniji. Više postrojbi, koje bi znali podržati i njihovi zapovjednici, odbilo je ondje uopće i otići. Primjerice, "mnogi časnici iz Moskovske vojne oblasti odlučno su se odbili pridružiti novoformiranim postrojbama za Čečeniju, opravdavajući se obiteljskim ili inim razlozima" (RIA, 13:43, 19.1.1995., SWB, SU/2207 B/4, 21.1.1995.). U Pacifičkoj floti, do sredine veljače 1995., 300 vojnika i dočasnika iz postrojbi mornaričkoga pješaštva, zajedno s 24 časnika, odbilo je ići u Čečeniju, kako je kazao zapovjednik flote, admiral Igor Hmeljnov (Interfax, 10:26 GMT, 16.2.1995., SWB, SU/2231 B/10, 18.2.1995.). Bojnik Jevgenij Žovtoripenko, zapovjednik jedne bojne jurišnoga mornaričkoga pješaštva Pacifičke flote, odbio je poslati u bitku svoje "pretežito neiskusne" vojnike (*Izvestije*, 14.1.1995., SWB, SU/2202 B/3, 16.1.1995.). Jedna postrojba OMON specijalca iz Bratska, u irkutskoj regiji, bila je odbila poći za Čečeniju, te je "razoružana i rasformirana" (prema *Vostočno Sibirskajoj Pravdi*, ITAR-TASS, 11:05 GMT, 19.1.1995., SWB, SU/2206 B/7, 20.1.1995.). Neke su postrojbe, kad bi već i bile u Čečenije, odbile napredovati, osobito ako bi im put blokirali civili, ili bi pak odbile izvršiti neke zapovijedi, poput onih o bombardiranju (Raevsky, *JSMS*, prosinac 1995.:684; Galeotti, *JIR*, ožujak 1995.:98; i Felgenhauer, "The Chechen Campaign", 1995.).

Ministarstvo obrane je priznalo da je 557 časnika bilo odbilo služiti u Čečeniji, te je otpušteno (NTV, 15:00 GMT, 7.4.1995., SWB, SU/2274 S1/1, 10.10.1995.). Krajem siječnja 1995., ministar obrane Gračov priopćio je da je "šest-sedam visokih generala odbilo izvršiti zapovijedi o bojnom djelovanju u Čečeniji", te će zbog toga "napustiti

oružane snage" (Interfax, 16:18 GMT, 24.1.1995., SWB, SU/2211 B/2, 26.1.1995.). General-pukovnik Eduard Vorobjev, prvi zamjenik zapovjednika kopnenih snaga, odbio je stajati na čelu operacije "iz osobnih razloga" (RIA, 10:25 GMT, 23.12.1994., SWB, SU/2187 B/20, 28.12.1994.). Pošto se bio upoznao sa stanjem u Čečeniji, zaključio je kako su postrojbe "posve nespремne za sudjelovanje u bojnim operacijama, posebno u uvjetima ograničene uporabe zrakoplova, topništva i drugih oružja" (*Izvestija*, 18.1.1995., SWB, SU/2205 B/12, 19.1.1995.). General armije Gračov sam je privremeno morao preuzeti zapovjedništvo u Čečeniji (ITAR-TASS, 14:06 GMT, 22.12.1994., SWB, SU/2186 B/3, 23.12.1994.). Trojica njegovih zamjenika, general-pukovnici Boris Gromov, Valerij Mironov i Georgij Kondratjev, kritizirali su intervenciju, te su otpušteni - ili točnije, njihovi su položaji, prema novoj organizacijskoj strukturi, bili ukinuti (Interfax, 08:31 GMT, 19.1.1995., SWB, SU/2208 B/1, 23.1.1995., i Interfax, 13:45 GMT, 19.1.1995., SWB, SU/2208 B/1, 23.1.1995.).

VIII. Vodstvo djeluje na svojim niskim, srednjim i visokim razinama (Jacobs i Jaques, 1991.:434). Podjela se temelji na prirodi i zahtjevima vodstva na raznim razinama. Od bojne naniže, zapovijedanje se obavlja izravno, "licem u lice"; na razini brigade i divizije posredno, a služi olakšavanju "izvršenja zadatka na izravnoj razini, putem osmišljavanja pristupa, procedure, raspoređivanja sredstava te smanjivanja neizvjesnosti...", te uključuje "upravljanje međuovisnostima podređenih elemenata" (ibid.). Uloga zapovjednika na "najvišoj, izvršnoj razini", jest da dodaju vrijednost"... dajući osjećaj razumijevanja i smisla cjelokupnom djelovanju organizacije" (ibid.).

Za rusku vojsku u Čečeniji svaka od ovih razina je bila općenito problematična. Na niskoj razini, koja je od ključne važnosti za protuustaničko ratovanje, ruska je vojska bila teško pogođena nedostatkom profesionalnih, predanih dočasnika. Odabrani ruski novaci postaju dočasnici nakon nekoliko mjeseci obuke, te im nedostaje potrebnoga iskustva, ugleda i predanosti poslu. Časnici nisu imali relevantnih, praktičnih iskustava u vođenju svojih postrojbi, od najmanjih postrojbi naviše, zbog toga što su nedovoljno održavane taktičke vježbe, a koje su pak rijetko održavane zbog nedostatka ljudstva i novca. Njihov zadatak zapovijedanja bio je još dodatno otežan kompozitnim sastavom njihovih postrojbi. Također, u Čečeniji su časnici izmjenjivani svaka tri mjeseca, pri čemu je "primopredaja zapovjedništva trajala samo dva-tri dana, tako da nije bilo ostavljeno dovoljno vremena da se prenesu iskustva" (Weir, *JDW*, 8.5.1996.:11). Vodstvo je bilo nagriženo i u svome "zaštitničkom" vidu općenitim propustom časnika i dočasnika da spriječe rašireno zlostavljanje u svojim postrojbama. Ponad svega, zapovjednici su i optuženi da nisu čak marili ni da nahrane vojnike - "niti da uklone mrtve i ranjene s bojišnice, nešto za što bismo se uvijek pobrinuli tijekom velikih operacija u II. svjetskom ratu."¹⁴

Uz česte smjene u operativnom zapovjedništvu, na svim razinama, zbog neposluha i/ili lošeg rada, dodatna je napetost nastala slijedom toga što je ministar obrane Gračov bio vrlo nepopularan u časničkom koru - jedna anketa iz 1994. pokazala je da mu popularnost stoji samo na 20 posto, dok je protiv njega bilo 50 posto ispitanika

¹⁴ Iz članka general-pukovnika Nikolaja Cimbala, "A demoralized army cannot be combat capable", *Rosijskije Vesti*, 10.1.1995., SWB, SU/2198 B/8, 11.1.1995.

(*The Independent*, 23.12.1994.). Gračov će svoju vojsku osobito ogorčiti svojim notornim hvalisanjem kako je Grozni bilo moguće zauzeti, s padobrancima, "u par sati"; on je također bio kazao, nakon debakla od 26. studenoga, kako "nikada ne bi pustio tenkove u grad budući da je to posve neprofesionalno" (ITAR-TASS, 07:55 GMT, 28.11.1994., SWB, SU/2165 B/5, 29.11.1994.).

General-potpukovnik Rohlin, "nemilosrdni ratnički general tipa Georgea Pattona i Ariela Sharona", bijaše rijedak primjer ruskoga zapovjednika koji je uspio motivirati svoje potrojbe za ulični boj, zazivljući njihove staljingradske tradicije, vodeći ih kompetentno - njegovi vojnici su odgovorili pozitivno, trpeći teške gubitke ali zato "uništivši neprijatelja i grad na svome putu" (Felgenhauer, "The Chechen Campaign", 1995.).

ZAKLJUČAK

Ruska je vojska u Čečeniji, kako je napisao Benjamin Lambeth, predstavljala žalostan prizor "odrpene gomile na brzinu skupljenih novaka koji nisu bili dovoljno snalažljivi da izbjegnu vojnoj službi, koje su vodili slabo opremljeni, neobučeni i demoralizirani časnici koji su otvoreno priznavali da im nije jasno zašto se ondje nalaze" (Lambeth, *Foreign Affairs*, ožujak-travanj 1995.:91.). Mnoge će se psihološke odrednice okupiti da nagrizu krhke temelje morala ruskih snaga u Čečeniji. Deficitarni u cijelom nizu čimbenika koji su mogli ojačati njihov moral, ruske su snage krajnje nesmotreno i neodgovorno bačene u bitku.

Može se doći u iskušenje te tvrditi da je postojao jedan, najvažniji čimbenik koji je na njihov moral utjecao presudno negativno, a to je da ruski vojnici nikada nisu imali "veliku stvar" za koji bi se bili borili, i nisu ih podržavali ljudi kod kuće - sigurnije je, međutim, zaključiti, budući da je situacija zamršenija, da se cijeli niz čimbenika, koji su djelovali na raznim razinama, okupio da proizvede negativan ishod, a njih treba uzimati u obzir sve istovremeno. Vođenje operacija nije pružalo smisleno usmjerenje, te je vojnike samo ispunilo očajničkim saznanjem da će njihovi životi biti nesmotreno protraćeni; a fluidna, gerilska priroda rata lišila ih je bilo kakvoga osjećaja opipljive pobjede. Imali su malo razloga za samopouzdanje koje bi proizlazilo iz solidne vojne obuke te, u manjoj mjeri, iz pouzdane opreme. Bili su nedovoljno opskrbljeni hranom, odjećom i zaklonom. Improvizirani način na koji su na brzinu okupljeni onemogućio je da korijena uhvati kohezija malih postrojbi koja bi iznijela iskušenja boja. *Esprit de corps* njihove organizacije bio je teško narušen nedostatkom osjećaja misije, nedostatkom novca, ukidanjem mnogih postrojbi, raširenom korupcijom i kriminalom. Njihova disciplina je bila u krhotinama, i bili su uglavnom loše vođeni.

Početna, zimska faza kampanje (1994.-1995.), s epicentrom u bici za Grozni, obilježenom teškim gubicima i progresivnom brutalizacijom ruskih snaga, zadala je razoran udarac moralu postrojbi. Ništa od bilo kakve sadržine neće se pojaviti da

¹⁵ Riječi generala Gromova (ITAR-TASS, 06:45 GMT, 10.7.1996., BBCMO).

podigne moral inicijalnih snaga, njihovih pojačanja i zamjena. Kako je general-potpukovnik Ljebed kazao:

Vojnici u Čečeniji nemaju nikakve ideologije. Svi viču o jedinstvenoj i nedjeljivoj Rusiji i našem ustavnom poretku, no oni koji su izravno uključeni u boj o tome pojma nemaju. Nema komesara, nema novina, nema televizije, i nema nikoga da popravi moral. I zašto se onda borimo, momci? Osim toga, sve se to događa dok nema novca ni za što (Argumenti i fakti, 22.10.1996., BBCMO).

Neke nadahnuto i kompetentno vođene elitne postrojbe uspjele su prevladati opći slom, te na kraju nešto i uraditi, ali ne mnogo - jer djelovale su u političkoj i vojnoj praznini. Istina, u uskom, bojnom smislu, sačuvale su ponos ruskih snaga. Na isti način na koji su oni generali koji su podigli svoje glasove protiv "besmislene i posve besciljne bojne operacije u Čečeniji"¹⁵ spasili dušu vojske.

Konačno, možda je teško odvagnuti koliko je točno rat u Čečeniji negativno utjecao na opći slom morala ruske vojske u cjelini. Mnogo čimbenika, neki od kojih su presudno važni jer ravnaju svakodnevnim životima ljudi - kao što su materijalno stanje vojnika i njihovih obitelji - utječu istovremeno, usporedno, stapajući se jedan s drugim. Ono što je pak Čečenija jasno učinila, to je da je proždrla mnoge živote, brutalizirala mnoge mlade ljude, potrošila mnogo inače ograničenih vojnih sredstava. Ostavila je gorak okus, poniženje i poraz; bijaše to rat čiji su cilj i način provedbe naveli general-pukovnika Kondratjeva da podizanje ruskoga stijega ponad predsjedničke palače u Groznome nazove "svetogrđem... pa to ipak nije Reichstag" (Galeotti, *JIR*, ožujak 1995.:98); bijaše to rat zbog koga je general-potpukovnik Rohlin odbio odličje "Junaka Rusije", kazavši kako "nijedan časnik ili general Ruske vojske ne bi smio prihvatiti odličja ili medalje za akciju koja uključuje ponovnu uspostavu ustavnoga poretka unutar zemlje" (RIA, 17:08 GMT, 7.2.1995., SWB, SU/2223 B/6, 9.2.1995.).

Rat je pogoršao mnoštvo problema koji opterećuju rusku vojsku, dodatno mrveći njezin moral. Najizrazitiji pojedinačni učinak na moral polučio je ostavivši naslijede širokog psihološkog jaza kako između vojske i društva, tako između vojske i njenih političkih gospodara, nagrizavši tako *esprit de corps* vojske u onoj njenoj ključnoj funkciji vezivnog tkiva "između vojnika i velike nacionalne stvari" (Manning, 1991.:458).

Literatura

Knjige

- Bartone, Paul T., i Kirkland, Faris R., "Optimal Leadership in Small Army Units", 20. poglavlje u Reuven Gal i David A. Mangelsdorff (ur.) (1991.), *Handbook of Military Psychology*. Chichester, New York, Brisbane, Toronto i Singapur: John Wiley & Sons.
- Baynes, John (1967.), *Morale, A Study of Men and Courage*. London: Cassell.
- Borovik, Artyom (1990.), *The Hidden War, A Russian Journalist's Account of the Soviet War in Afghanistan*. London i Boston: Faber and Faber.
- Clausewitz, Carl von (1993.), *On War*. uredili i preveli Michael Howard i Peter Paret, London: Everyman's Library, David Campbell; prvo izdanje 1976., Princeton University Press.
- Cordesman, Anthony H., i Wagner, Abraham R. (1990.), "The Soviet Invasion of Afghanistan", 2. poglavlje u *The Lessons of Modern War*, 3. svezak, "The Afghan and Falklands Conflicts"

- Boulder and San Francisco: Westview Press, str. 3-237.
- Dinter, Elmar (1985.), *Hero or Coward, Pressures Facing the Soldier in Battle*. London: Frank Cass.
- Gal, Reuven, i Mangelsdorff, David A. (ur.) (1991.), *Handbook of Military Psychology*. Chichester, NY et al: Wiley.
- Garthoff, Raymond L. (1954.), *How Russia Makes War, Soviet Military Doctrine*. London: George Allen & Unwin.
- Goldhamer, Herbert (1975.), *The Soviet Soldier, Soviet Military Management at the Troop Level*. New York: Crane, Russak & Company, i London: Leo Cooper, RAND.
- Gray, J. Glenn (1970., prvo izdanje 1959.), *The Warriors, Reflection on Men in Battle*. New York, Hagerstown, San Francisco and London: Harper Colophon Books, Harper & Row Publishers.
- Grechko, A.A., Marshal (1978.), *The Armed Forces of the Soviet State, A Soviet View*. 12. svezak, serija Soviet Military Thought, prevedeno i objavljeno pod pokroviteljstvom USAF, Washington DC: US Government Printing Office; izvornik Moskva (1975.): Vojni izdavački zavod, Ministarstvo obrane SSSR-a.
- Hayward, P.H.C. (1975.), *Jane's Dictionary of Military Terms*. London: Macdonald i Jane's.
- Hauser, William, L., "The Will to Fight", 6. poglavlje u Sam C. Sarkasian (ur.) (1980.), *Combat Effectiveness, Cohesion, Stress and Volunteer Military*. Beverly Hills i London: Sage.
- The International Institute for Strategic Studies (1996.); *Strategic Survey 1995-1996*. Oxford: Oxford University Press.
- The International Institute for Strategic Studies (1997.); *Strategic Survey 1996/97*. Oxford: Oxford University Press.
- The International Institute for Strategic Studies (1995.), *The Military Balance 1995-1996*, Oxford: Oxford University Press.
- The International Institute for Strategic Studies (1996.), *The Military Balance 1996/97*, Oxford: Oxford University Press.
- Jacobs, T.O., i Jaques, Elliott, "Executive Leadership", 22. poglavlje u Gal i Mangelsdorff (ur.) (1991.), *Handbook of Military Psychology*, Chichester, NY, et al: Wiley.
- Manning, Frederick J., "Morale, Cohesion and Esprit de Corps", 23. poglavlje u Gal i Mangelsdorff (ur.) (1991.), *Handbook of Military Psychology*, Chichester, NY, et al: Wiley.
- Marshall, S.L.A. (1951.), *Men Against Fire: The Problem of Battle Command in Future War*, četvrto izdanje, Toronto: George J. McLeod; prvo izdanje (1947.) Washington: Combat Forces Press, i New York: William Morrow & Company.
- Keegan, John (1976.), *The Face of Battle*, London: Penguin Books.
- Kellett, Anthony (2. izdanje, 1984., prvo izdanje 1982.), *Combat Motivation, The Behaviour of Soldiers in Battle*, Boston, Haag i London: Kluwer, Nijhoff Publishing.
- Nikolaev, Yu. V. (ur.) (1996.), *The Chechen Tragedy, Who is to Blame?*, New York: Nova Science Publishers, Inc..
- Overy, Richard (1995.), *Why the Allies Won*, London: Pimlico.
- Picq, Ardant du (1921.), *Battle Studies, Ancient and Modern Battles*, preveli John N. Greely and Robert C. Cotton, iz 8. izdanja na francuskom, New York: The Macmillan Company.
- Robertson, David (1987.), *A Dictionary of Modern Defence and Strategy*, London: Europa Publications.
- Sapir, Jacques (1991.), *The Soviet Military System*, preveo David Macey, Cambridge and Oxford: Polity Press, izvorno izdanje (1987.), *Le systeme militaire soviétique*, Paris: Editions La Decouverte.
- Sarkesian, Sam C. (ur.) (1980.), *Combat Effectiveness, Cohesion, Stress and the Volunteer Army*, Beverly Hills and London: Sage Publications.
- Shafritz, Jay M., Shafritz, Todd J.A., and Robertson, David B. (1989.), *Dictionary of Military Science*, New York and Oxford: Facts on File.
- Shelyag, V.V., Glotochkin, A.D. and Platonov, K.K. (ur.) (1975.), *Military Psychology, A Soviet View*, 8. svezak, serija Soviet Military Thought, prevedeno i objavljeno pod pokroviteljstvom USAF, Washington DC: US Government Printing Office, izvorno izdanje (1972.) Moskva: Vojni izdavački zavod, Ministarstvo obrane SSSR-a.

- Sokolovskiy, V.D., Marshal (ur.) (1975.), *Soviet Military Strategy*, uredila Harriet Fast Scott, New York: Crane, Russak & Company, izvornik 3. izdanje Moskva (1968.): Voenizdat.
- Solomon, Zahava (1993.), *Combat Stress Reaction, The Enduring Toll of War*, New York i London: Plenum Press.
- Tishkov, Valery, "Ambition and the Arrogance of Power: the Chechen War" - 1. i 2. dio, poglavlja 9 i 10 u Tishkov (1997.), *Ethnicity, Nationalism and Conflict in and after the Soviet Union, The Mind Aflame*, Oslo: PRIO; Geneva: UNRISD; London, Thousand Oaks, New Delhi; Sage Publications, str. 183-227.
- Wardak, Ghulam Dastagir (ur.), i Turbiville, Graham Hall (gl. ur.) (1989.), *The Voroshilov Lectures, Materials form the Soviet General Staff Academy*, 1. svezak: Issues of Soviet Military Strategy, Washington, DC: National Defense University Press.
- Watson, Peter, (1978.), *War on the Mind, The Military Uses and Abuses of Psychology*, London: Hutchinson.

Separati i izvješća

- Amnesty International Report 1997. (1997.), poglavlje "Russian Federation", str. 268-270, London: Amnesty International Publications.
- Blandy, C.W. (lipanj 1995.), *The Chechen Conflict, Escalation and Expansion*, separat P15, Camberley: Royal Military Academy Sandhurst (RMA), Conflict Studies Research Centre (CSRC)
- Breakwell, Glynis, and Spacie, Keith (1997.); *Pressures Facing Commanders*, Occasional paper 29, Camberley: The Strategic and Combat Studies Institute.
- Celestan, Gregory J., bojničnik (kolovoz 1996.), *Wounded Bear: The Ongoing Russian Military Operation in Chechnya*, Fort Leavenworth: US Army, Foreign Military Studies Office, Internet: <http://leav-www.army.mil/fmso/geo/pubs/chech.htm>.
- Clayton, Anthony (svibanj 1995.), *The End of Empire*, separat F47, Camberley: RMA, CSRC.
- CSRC, RMA (lipanj 1995.), *Frontal and Army Aviation in the Chechen Conflict*, ADVAB br. 1020.
- Dick, C.J. (lipanj 1996.), *A Bear Without Claws: The Russian Army in the Nineties*, separat C89, Camberley: RMA, CSRC.
- Dick, C.J. (studeni 1993.), *The Military Doctrine of the Russian Federation*, Occasional Brief 25, Camberley: RMA, CSRC.
- Galaev, Magomet (lipanj 1995.), *The Chechen Crisis: Background and Future Implications*, separat P17, Camberley: RMA, CSRC.
- Glenn, Russell W. (1996.); *Combat in Hell, A Consideration of Constrained Urban Warfare*, Santa Monica: Arroyo Center, National Defense Research Institute, RAND, MR-780-A/DARPA.
- Human Rights Watch/Helsinki Report (HRW/HR) (siječanj 1995.), *Russia: War in Chechnya: New Report from the Field*, 7/2, D702.
- HRW/HR (svibanj 1995.), *Russia: Partisan War in Chechnya on the Eve of the WWII Commemorations*, 7/8, D708.
- HRW/HR (ožujak 1996.), *Russia (Chechnya and Dagestan) - Caught in the Cross Fire: Civilians in Gudermes and Pervomayskoye*, 8/3 (D), D803.
- HRW/HR (studeni 1996.), *Russia/Chechnya: Report to the 1996 OSCE Review Conference*, 8/16 (D), D816.
- HRW/HR (veljača 1997.), *Russian Federation: A Review of the Compliance of the Russian Federation with Council of Europe Commitments and Other Human Rights Obligations on the First Anniversary of its Accession to the Council of Europe*, 9/3 (D).
- Marshall-Hasdell, Dennis J. (ožujak 1996.), *Russian Airpower in Chechnya*, separat P20, Camberley: RMA, CSRC.
- Orr, M.J. (4. listopada 1996.), *The Deepest Crisis, The Problems of the Russian Army Today*, Occasional Brief 48, Camberley: RMA, CSRC.
- Panico, Christopher (srpanj 1995.), *Conflict in the Caucasus, Russia's War in Chechnya*, Conflict Studies Paper br. 281, London: The Research Institute for the Study of Conflict and Terrorism.

- Roy, Olivier (ljeto 1991.), "The Lessons of the Soviet/Afghan War", *Adelphi Papers* br. 259, London: Brassey's i The International Institute for Strategic Studies.
- Smith, M.A. (lipanj 1995.), *A Chronology of the Chechen Conflict*, 1. dio, separat P16, Camberley: RMA, CSRC.
- Smith, M.A. (siječanj 1996.), *A Chronology of the Chechen Conflict*, 2. dio, separat P18, Camberley: RMA, CSRC.
- Smith, M.A. (srpanj 1996.), *A Chronology of the Chechen Conflict*, 3. dio, separat P22, Camberley: RMA, CSRC.
- Smith, M.A. (siječanj 1997.), *A Chronology of the Chechen Conflict*, 4. dio, separat P23, Camberley: RMA, CSRC.
- U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor (ožujak 1996.), *Russia Human Rights Practices, 1995*. Internet: gopher://gopher.state.gov/00ftp:DOSFan:Gopher:03Publications-Major Report: Human Rights Country Practices: 1995 HRC Report: 05 Europe and Canada: Russia.
- U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor (30. siječnja 1997.), *Russia Country Report on Human Rights Practices for 1996*, Internet: <http://www.state.gov/www/global/human//rights/1996//hrp//report/russia.html>.
- Waters, T.R.W. (studenj 1996.), *Crime in the Russian Military*, separat C90, Camberley: RMA, CSRC.

Članci

Primarni izvori na kojima je ova studija temeljena sastoje se od članaka, intervjua i izvješća ruskih medija - dnevnika, tjednika, novinskih agencija, TV i radio postaja - a koje je preveo, kompilirao i obradio BBC Monitoring u Cavershamu, Engleska. Autor je bio u prilici koristiti se materijalima BBC Monitoringa na tri načina - uvijek se radilo o istim materijalima, no različiti načini pristupa njima omogućili su dodatnu fleksibilnost pri istraživanju:

Summary of World Broadcasts (SWB), BBC Monitoring, Caversham

BBC Monitoring Online (BBCMO), kompjutorski sustav Topic, Caversham (Internet: <http://warhol.monitor.bbc.co.uk>)

BBC Monitoring, Edit computer system, BBC World Service, Bush House, London

Ponad tih izvora, izvješća iz zapadnih medija (novinskih agencija poput Reutersa, Associated Pressa, United Press Internationala, Agence France Presse; dnevnika kao što su *Guardian*, *Times*, *Daily Telegraph*, *Independent*, *Financial Times*, *Washington Post*, *New York Times*; tjednika kao *Time*, *Newsweek* i *Economist*), također su bila konzultirana, kao i veliki broj analitičkih članaka iz vodećih vojno-političkih publikacija (razne publikacije izdavača *Jane's*, *The Journal of Slavic Military Studies*, *The World Today*, *Current History* i dr.), te relevantne Internet adrese (kao Open Media Research Institute - <http://www.omri.cz/>, Radio Free Europe/Radio Liberty - <http://www.rferl.org/index.html>, RIA-Novosti - <http://www.ria-novosti.com/products/>, American Foreign Policy Council - <http://www.afpc.org>, and others). Ovdje je naveden izbor analitičkih članaka i izvješća najznačajnijih za tematiku kojom se bavi studija:

Azrael, Jeremy R., Lambeth, Benjamin S., Payin, Emil A., i Popov, Arkady A., "Russian and American Intervention Policy in Comparative Perspective", 12. poglavlje, "Conclusion", u Azrael and Payin (ur.) (1996.), *U.S. and Russian Policymaking with Respect to the Use of Force*, CF-129-CRES, Santa Monica: RAND, Internet: <http://www.rand.org/publications/CF/CF129/CF-129.chapter12.html>.

Babst, Stefanie, and Schaller, Heribert, "The Future of the Russian Military", 9. poglavlje u *Brassey's Defence Yearbook 1996* (1996.), uredio Centre for Defence Studies, King's College London, London and Washington: Brassey's, str. 163-178.

Bachkatov, Nina, and Wilson, Andrew, "Fallout from Chechnya", *The World Today*, 51/5, svibanj 1995., str. 92-95.

- Ball, Deborah Yarsike, "How reliable are Russia's officers?", *Jane's Intelligence Review (JIR)*, 8/5, svibanj 1996., str. 204-207.
- Baranovsky, Vladimir, "Conflicts in and around Russia", 6. poglavlje u *SIPRI Yearbook 1996: Armaments, Disarmament and International Security* (1996.), Oxford: Oxford University Press, str. 251-278.
- Baranovsky, Vladimir, "War and peace in Chechnya", 3. dio u "Russia: conflicts and its security environment", 4. poglavlje u *SIPRI Yearbook 1997, Armaments, Disarmament and International Security* (1997.), Oxford: Oxford University Press, str. 105-112.
- Barber, Tony, "Invaders' morale deep in red", *The Independent*, London, 23. prosinca 1994.
- Blandy, Charles, "Cutting the Chechen Knot", *The World Today*, 52/6, lipanj 1996., str. 147-149.
- Bluth, Christopher, "Turmoil looms for Russian military", *JIR*, 8/10, listopad 1996., str. 455-457.
- Bulloch, Gavin, "Military Doctrine and Counterinsurgency: A British Perspective", *Parameters*, US Army War College Quarterly, 26/2, ljeto 1996., str. 4-16, Internet: <http://carlisle-www.army.mil/usawc/parameter/96summer/bulloch.htm>.
- Carpenter, Dave, "Analysis - Russia - Military Blunders, Chechnya Operation Plagued By Mistakes, Morale, Disarray", AP izvješće iz Moskve, 19:35 GMT, 5. siječnja 1995.
- Chernavin, Iuri, "The Status of the Army in Russian Society", *The Journal of Slavic Military Studies (JSMS)*, 9/4, prosinac 1996., str. 732-742.
- Colarusso, John, "Chechnya: The War Without Winners", *Current History*, listopad 1995., str. 329-336.
- Dick, Charles, "The Russian Army - Present Plight and Future Prospects", u *The World in Conflict, Jane's Intelligence Review Yearbook 1994/95* (1995.), London: Jane's, str. 40-45.
- Donnelly, Christopher, "Evolutionary problems in the former Soviet armed forces", *Survival*, 34/3, jesen 1992., str. 28-42.
- Dyke, Carl van, "Kabul to Grozny: A Critique of Soviet (Russian) Counter-Insurgency Doctrine", *JSMS*, 9/4, prosinac 1996., str. 689-705.
- Felgenhauer, Pavel, "The Chechen Campaign", 3. poglavlje u Mikhail Tsyarkin (ur.) (1995.), *War in Chechnya: Implications for Russian Security Policy*, Monterey: Department of National Security Affairs, Naval Postgraduate School, Internet: <http://www.mis.nps.navy.mil/nsa/fel.html>.
- Foreign Report* (Jane's), "The crisis in Russia's Army", 1. kolovoza 1996., str. 3-4.
- Garnett, Sherman W., "Russia and its Borderlands: A Geography of Violence", *Parameters*, US Army War College Quarterly, 27/1, proljeće 1997., str. 4-21, Internet: <http://carlisle-www.army.mil/usawc/parameters/97spring/garnett.htm>.
- Galeotti, Mark, "Chechnia - Russia's Sicily?", *JIR*, 6/3, ožujak 1994., str. 128-129.
- Galeotti, Mark, "Chechnia: the birth of a nation?", *JIR*, 9/4, travanj 1997., str. 147-149.
- Galeotti, Mark, "Decline and Fall - Budenkovsk and the Chechen War", *JIR*, 7/8, kolovoz 1995., str. 338.
- Galeotti, Mark, "Decline and Fall - Moscow's Chechen War", *JIR*, 7/2, veljača 1995., str. 50-56.
- Galeotti, Mark, "Decline and Fall - What Went Wrong in Chechnya?", *JIR*, 7/3, ožujak 1995., str. 98.
- Galeotti, Mark, "Decline and Fall - The Year of Military Reform", *JIR*, 7/4, travanj 1995., str. 146.
- Galeotti, Mark, "Reform is finally in sight", *JIR*, 9/3, ožujak 1997., str. 99-101.
- Galeotti, Mark, "Russia and Chechnya: rocky road to peace", *Jane's Defence Weekly (JDW)*, 25/4, 24. siječnja 1996., str. 19.
- Galeotti, Mark, "Russia's airborne forces: coming down to earth", *JIR*, 8/4, travanj 1996., str. 147.
- Galeotti, Mark, "Russia in 1997: problems and prospects", *JIR*, 9/1, siječanj 1997., str. 3-4.
- Galeotti, Mark, "Russia's naval infantry: back into play?", *JIR*, 8/2, veljača 1996., str. 51.

- Galeotti, Mark, "Russia's rotten army", *JIR*, 8/3, ožujak 1996., str. 99.
- Galeotti, Mark, "When the generals become politicians", *JIR*, 7/12, prosinac 1995., str. 531.
- Goldstein, Lyle J., "Russian Civil-Military Relations in the Chechen War; December 1994 - February 1995", *JSMS*, 10/1, ožujak 1997., str. 109-127.
- Harding, Andrew, "Moscow Retreats to a Chechen Stalemate", *The World Today*, 53/1, siječanj 1997., str. 4-6.
- Higgins, Andrew, "Conscripts creep along the road to Grozny", *The Independent*, London, 23. prosinca 1994.
- Hockstader, Lee, "Russian Troops in No Fighting Mood", *International Herald Tribune*, Washington Post Service, 23. prosinca 1994.
- Hoffman, David, "Russians' Morale At a Low in Grozny", *The Washington Post*, 25. kolovoza 1996.
- Holoboff, Elaine, "Oil and the Burning of Grozny", *JIR*, 7/6, lipanj 1995., str. 253-257.
- Holoboff, Elaine, "Russia and Oil Politics in the Caspian", *JIR*, 8/2, veljača 1996., str. 80-84.
- Isby, David C., "The Hungry Army", *JIR*, 5/2, veljača 1993., str. 51.
- JDW* (razni autori), "Country Briefing - Russia", 24/18, 4. studenoga 1995., str. 30-52.
- Lambeth, Benjamin S., "Russia's Wounded Military", *Foreign Affairs*, 74/2, ožujak/travanj 1995., str. 86-98.
- Lederer, Edith M., "Analysis - Chechnya - What Went Wrong? In Chechnya, Russian Goliath Didn't Fall, But It's Reeling", AP izvješće iz Londona, 20:12 GMT, 10. veljače 1995.
- Lionis, Andres de, "How élite is Russia's naval infantry?", *JIR*, 8/7, srpanja 1996., str. 298-302.
- Meyer, Stephen M., "The Devolution of Russian Military Power", *Current History*, listopad 1995., str. 322-328.
- Mathers, Jennifer G., "Corruption in the Russian armed forces", *The World Today*, 51/8-9, kolovoz/rujan 1995., str. 167-170.
- Payin, Emil A., i Popov, Arkady A.; 'Chechnya', 2. poglavlje, 1. dio, "Russian cases", u Azrael, Jeremy R., and Payin (ur.) (1996.), *U.S. and Russian Policymaking with Respect to the Use of Force*, CF-129-CRES, Santa Monica: RAND, Internet: <http://www.rand.org/publications/CF/CF129/CF-129.chapter2.html>.
- Perera, Judith, "Russian forces edge closer to financial ruin", *JIR*, 9/ 2, veljača 1997., str. 69-70.
- Peterson Ulrich, Marybeth, bojnik, "Democracy and Russian Military Professionalism, Why Full NATO Partnership Is Still a Long Way Off", *Airpower Journal*, posebno izdanje (1996.), Internet: <http://www/cdsar.af.mil/apj/ulrich1.html>.
- Raevsky, Andrei, "Russian Military Performance in Chechnya: An initial evaluation", *JSMS*, 8/4, prosinac 1995., str. 681-690.
- Schulte, Heinz, "The Russian armed forces: from Super Power to limited power", *JDW*, 25/7, 14. veljače 1996., str. 17.
- Shlykov, Vitaly, pukovnik (u mirovini), "The War in Chechnya: Implications for Military Reform and Creation of Mobile Forces", 4. poglavlje u Mikhail Tsyarkin (ur.) (1995.), *War in Chechnya: Implications for Russian Security Policy*, Monterey: Department of National Security Affairs, Naval Postgraduate School, Internet: <http://mis.nps.navy.mil/nsa/shl.html>.
- Simon, Gerhard, "War in Chechnya - Consequences for Russia", *Swiss Review of World Affairs*, br. 4, travanj 1995., str. 8-10.
- Taylor, H.J., "The Origins and Development of Chechen Separatism, Historical Background", *War Studies Journal*, 2/2, proljeće 1997., str. 45-55.
- Thomas, Timothy L., "The Russian Armed Forces Confront Chechnya: I. Military-Political Aspects 11-31 December 1994", *JSMS*, 8/2, lipanj 1995., str. 233-256.
- Thomas, Timothy L., "The Russian Armed Forces Confront Chechnya: II. Military Activities 11-31 December 1994", *JSMS*, 8/2, lipanj 1995., str. 257-290.

- Thomas, Timothy L., "The Caucasus Conflict and Russian Security: The Russian Armed Forces Confront Chechnya III. The Battle of Grozny, 1-16 January 1995", *JSMS*, 10/1, ožujak 1997., str. 50-108.
- Tolz, Vera, "The War in Chechnya", *Current History*, listopad 1996., str. 316-321.
- War Report* (razni autori), "Special Issue - The Post-Chechnya Call-up: Mobilising Citizens or Soldiers?", br. 34, lipanj 1995., str. 5-51.
- War Report* (razni autori), "Special Feature (Chechnya, North Caucasus, Russia)", br. 42, lipanj 1996., str. 20-30.
- Waters, Trevor, "The New Russian Army One Year On - Hopes and Fears", *JIR*, 5/7, srpanj 1993., str. 305-306.
- Weir, Fred, "Russian general blames ministry over killings", *JDW*, 25/19, 8. svibnja 1996., str. 11.
- Weir, Fred, "Russian volunteer force sees end of conscription", *JDW*, 25/2, 29. svibnja 1996., str. 10.
- Woff, Richard, "The Commanders of Today's Russian Airborne Forces", *JIR*, 7/ 6, lipanj 1995., str. 250-252.
- Woff, Richard, "Grachev, Grozny and the Moscow snipers", *JDW*, 23/3, 21. siječnja 1995., str. 20.
- Woff, Richard, "Russia's armed forces: a troubled evolution", u *Jane's Defence '96, The World in Conflict* (1996.), London: Jane's, str. 30-32.
- Woff, Richard, "Who's Who in the Chechen Operation", *JIR*, 7/ 4, travanj 1995., str. 158-161.
- Zaloga, Steven J., "T-90: the standard of Russian expediency", *JIR*, 9/2, veljača 1997., str. 58-64.

RUSSIAN ARMY IN CHECHNYA: A STUDY OF COMBAT MORALE

Pjer Šimunović

Summary

This study analyzes the key aspects of the Russian Army morale during the Chechnya war. It seeks to name the main morale-defining factors, their signs, interactions and effects on combat effectiveness, and the conduct, duration and outcome of the war. While attempting to shed light onto the constitutive elements of the morale and its importance in this specific case, the study also strives to consider this case from a wider standpoint of wartime combat morale in general. The first task is to determine the nature of morale and construct an applicable analytic framework to effectively research the issues of wartime morale. The study suggests that a whole string of factors contributed to the breakdown of the Russian Army's morale during its Chechnya travail, which morale had already been deeply shaken.

Keywords: Chechnya, War, Russia, Military, Soldiers, Morale, Battle.